

DOĞU TÜRKİSTAN GERÇEĞİ

Ocak 2021 | Sayı 11

HUAWEI, ÇİN ZULMÜNE PATENT İSTEDİ!

TÜRKİSTAN PRESS

TÜRKİSTAN TV

TÜRKİSTAN TV

TÜRKİSTAN TV

UYGURLAR, DOĞU TÜRKİSTAN VE STRATEJİK ÖNEMİ

Türkistan; Rus ve Çinliler tarafından paylaşılmış, işgal edilmiş Türkün toprakları. Türklerin “Ata Yurdu”.

Ne kadar farkındayız?

Google’ın yaptığı analize göre Türkiye’de en çok aranan kelimeler; seçim gibi, spesifik konuları dışarda tutarsak, 2018’de dolar-bedelli askerlik, 2019’da sigara fiyatları, dolar, 2020’de ise dolar, korona ve deprem gibi kelimeler olmuş. Meşgul olduğumuz alanlar bunlar.

Bu nedenle “Osman Batur-Bakhtur-Bahadır” kim diye sormak istemem, Doğu Türkistan neresi diye sormak istemem, Uygurlar kim desem “reyna”-“ışid” demelerinden korkarım.

2015 Yılında Erdoğan’la Çine giden “gazeteci” Verda Özer’e sorsam; “Uygurlar tarih boyu Çinlilerle yaşamışlar, niye kargaşa çıkarıyorsunuz” der. Demiş de zaten.

En iyisi ben sormayayım, yazayım. Belki okuyan çıkar.

Doğu Türkistan, Çinlinin “Xinjiang-Sincan-yeni ülke” dediği topraklar. Uygurlar ve Kazaklar gibi, Türkiye’yi çok yakından ilgilendiren topluluklar yaşıyor.

Bu topluluklar Çinliler tarafından yok edilmeye çalışılıyor. Kimlikleri, dinleri, adetleri, nesilleri, toplum olarak varlıkları yok ediliyor. Zulmün haddi hesabı yok. Milyonlarca insan “toplama kamplarında” Çinlileştiriliyor. Ne Kazakistan Devleti ve ne de Türkiye Devleti bu meseleye ilgi göstermiyor. Çin Komünist Partisi’nin kültürel politikalarına aykırı gördükleri insanlar hapishanelerde, kamplarda “doğrultuluyor”. Anlayacağınız “faşist-ırkçı rejim” bir soyu yok ediyor...

Türkiye de, Kazakistan da, Çin'in "milyarlarca dolarlık yatırımları hatırına" sus pus vaziyetler.

İnsanlık için hepimiz sesimizi yükseltmeliyiz. Bildiğimiz bütün dillerde Doğu Türkistan'da yaşayan "Uygurların-Kazakların feryadını" duyurmalıyız. Hani zamanı geldiğinde diyoruz ya "biz ne büyük milletiz, biz Türkler, biz Müslümanlar, biz insan hakları savunucuları filan filan".

Hong Kong'da olanları takip etmişsinizdir. Özgürlükleri için aylardır mücadele ediyorlar. Onlar bile destek oluyor Uygurlara. Japonlar destekliyor. Avrupa ülkeleri, Amerika, Yahudiler hepsi bir şekilde destekliyor Uygurları. Ne Müslüman ülkeler ne de Türkiye'den ses yok. Meseleye duyarlı sivil toplumdaki cılız bir ses yükseliyor ama devlette ise yok.

Ben bu yazıda işin bir başka boyutunu dikkatinize sunmak istiyorum. İşin "stratejik boyutunu".

Dev bir ülke gibi gözükken Çin'den korkmamamız gerektiğini anlatmak istiyorum.

Ama önce çok kaba hatları ile Çin'den bahsetmeliyim. İnsan "ürküyor" değil mi? Koca

Çin'e karşı Doğu Türkistan'dakiler. "Bizler" ne yapabiliriz ki?

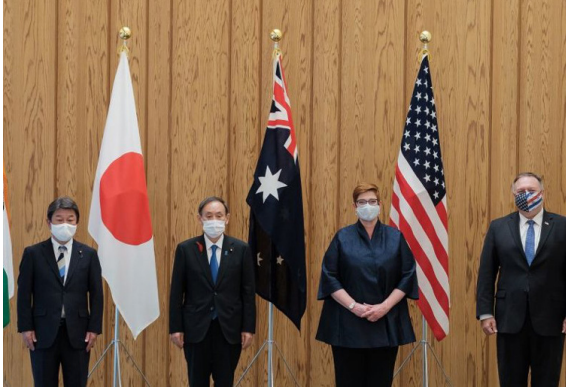
Çin'in stratejik problem alanlarını iyi anlarsak, Doğu Türkistan mücadelesini daha doğru bir zemine oturtur, kuru milliyetçilik söyleminden çıkarabiliriz. Çin "problemlili" bir ülke, "yenebiliriz", orada da "demokrasi" olabilir, insan hakları, özgürlükler olabilir.

Çin; etrafındaki birçok ülkeyi işgal etmiş ve ciddi kriz alanları olan, emperyal bir ülke. Doğu Türkistan, Tibet ve İç Moğolistan, Hong Kong bunların en büyükleri. Hatta Mançurya.

Çin'in işgal ettiği ülkeler, bağımsız olabilmek için ciddi çalışmalar yapıyorlar ve uluslararası destek de görüyorlar. Yani "güç birliği" yapılabilir.

Demek Doğu Türkistan yalnız değil. Bunu koyalım cebimize.

Çin ve Amerika "Pasifik'te çok ciddi bir rekabet" içinde. Çin'in Pasifik ve Hint Okyanusu çıkışları oldukça problemlili. Kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri "Çin Denizi", bölgedeki diğer ülkelerin de "hak ve pay" iddia ettiği bir deniz. Bu bölge petrol ve doğal gaz zengini. Petrol ve doğal gazdan; Brunei, Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayvan ve Vietnam da pay istiyor. Adaların aidiyeti de

tartışmalı. Ayrıca Malacca Boğazından geçişlerde, Çin deniz ulaşımı olumsuz etkileniyor. ABD bu bölgede açık deniz ulaşımında üstünlüğü önemsiyor. Çin ve ABD bölgede ciddi miktarda askeri yığınağa sahip.

Amerika, Trump döneminden başlayan ve bölgede güç yığınaklanmasını hedef alan bir oluşum içinde. Dörtlü Güvenlik Diyalogu (QSD) ya da Quad ittifak denilen bu oluşum; ABD-Japonya-Hindistan-Avustralya'yı kapsıyor. Yakın zamanda Güney Kore-Sirilanka-Wietnam'ın da dahil olacağı öngörülüyor. Yani Çin'in karşısında büyük bir güç var.

Ayrıca Hint Okyanusunda, Diego Garcia Üssü etrafında şekillenen ABD deniz gücüne, Almanya ve İngiltere gibi Avrupa ülkelere de dahil olduğunu dikkate alalım.

Çin, her istediğini kolayca yapabilecek konumda değil... Stratejik bölgelerde, büyük güçlerce çevrelenmiş durumda. Bunu da atın cebinize...

Çin'in rekabet ettiği ülkelerden birisi de Rusya. Türkistan'ın bir kısmını da Ruslar işgal etmiş vaziyette. Altaylar mesela. Ruslar ve Çinliler Türkistan coğrafyasını rekabet alanı olarak görürler. Ya paylaşırlar, ya güçlü olan kazanır. Halen paylaşım dengesi var. Ama yarın bilinmez.

Yani Rus da çok rahat değil, Çin'in kendine yakın gelmesinden. Bunu da koyalım cebimize.

Bu rekabete Japonya'yı da ilave etmeliyiz. "Mançurya" bölgesi Japonların tarihi emellerinin olduğu bir bölge. Japonlar da Uygur bölgesindeki durumdan rahatsız. Bu da ceppe.

Hindistan; nükleer güç ve ekonomisi güçlü bir ülke. Keşmir bölgesi ve Çin'in Hint Okyanusuna inme ihtiyacı, iki dev stratejik ve uzun vadeli rakip-düşman haline getirmiş. Bu da cebimizde olsun.

Çin'in problemlerini araştırmaya devam edelim.

Çin şüphesiz dünyanın en büyük ikinci ekonomisi. Bu ekonomi; enerji, ham madde ve sanayi alt yapısı açısından dışa bağımlı. Ekonominin kurumsal alt yapısı sistemi yönetmiyor.

Ayrıca, "Çin'in üretim ve ihracatının sürdürülebilirliği şartlara bağlı". Tam bir kaynak ve enerji bağımlısı bir ekonomi. Çin'in ürünlerini pazarlara hızlıca ulaştırabilmesi için; dünya çapında yaygın, güvenli ve hızlı bir ulaştırma şebekesine ihtiyacı var. Üretirsin ama ulaştıramazsın. Üreteceksin ama ham madde yok, enerji yok. Çin enerji verimliliğinde Dünyanın en kötüsü.

Gelecek yıllarda Çin sanayisinin günlük petrol ihtiyacı 17 milyon varil. Bunun 13 milyon varilini dışarıdan getirmek zorunda. Yarısı Ortadoğu ve İran olmak kaydı ile. İran'da savaş çıkarsa Çin ekonomisi çöker. Petrolden daha fazla da gaza ihtiyacı var. Dünyanın en büyük enerji tüketicisi. Madenler açısından dışa bağımlı. Dünyanın hammadde tüketiminin lideri Çin ve çoğu dışardan.

Yani “dışarıdan gelen ve dışarıya satmak zorunda olan”, “sürdürülebilir olmayan” ve zorla çalıştırılan “ucuz işçi” dışında “rekabet gücü zayıf” bir ekonomi. Bunu da koyun cebinize.

Çin ekonomisinde çok kritik bir konuya daha değinerek, Çin’in “dev olmadığını” anlayalım. Çin’de 500 milyona yakın insan hala günlük 5,5 dolar gelir seviyesinin altında. Yani günde 2-3 dolara çalıştırılan işçiler ile sanayi döndürülmeye çalışılıyor. Devlet yapısı tam bir komünist diktatörlük. Ekonomi “Vahşi Kapitalizm”. Diktatörlük yönetiminde, dışarıya karşı “kapitalist mantık”, içeridekilere ise “kaşığın ucuyla” verilen bir “tüketim hakkı”.

Yani “sosyal patlama” kapıda. Bunu da koyun cebinize.

Çin; işte bütün bu “hengameyi” atlatılabilmek için, halkını; “diktatörlük rejimi”, “silahlı kuvvetlerin gücü” ve “dünyaya kapalı” rejimi ile, faşist emperyal bir imparatorluk.

Çin her adımında bu riskleri dikkate alıyor. Çin; kendisine tehdit oluşturabilecek ülkeleri (Rusya-Kazakistan-Türkiye-Pakistan gibi) sağladığı veya sağlayabileceği “finans desteği ile pasifize ediyor”. Çin sanayisi için gerekli olan ham madde ve enerjisi, Afrika

ülkeleri gibi yoksul ülkeleri “enerji ve ham madde yatırımları ile bağımlı hale getirerek” elde ediyor. Esaret altında tuttuğu; Uygurlar, Tibetliler, Moğollar, Hong Konglular, hatta Keşmirli gibi toplumları; güçlü ordusu, güvenlik güçleri, istihbarat unsurları ile baskı altına alıyor. Çin en çok dinden korkuyor. Müslümanların kutsal kitabı Kur’an’ı bile değiştirerek, toplama kamplarında milyonlarca insanı “Çinlileştirerek”, sosyal patlama risklerini minimize etmeye çalışıyor.

Çin; üretmek ve satmak zorunda. Aksi halde; ekonomi işlemez ve ülke ayakta duramaz.

Çin; ekonomisinde sürdürülebilirliği sağlamak için; “One Belt One Road- Bir kemer Bir Rota” veya Çince “I dai, I lu” dediği bir ulaştırma projesini, Asya ve Avrupa ülkelerine kabul ettirmeye çalışıyor.

Proje ile gelecek 50 yılı hedefliyor. Projeye harcamayı düşündüğü para 10 trilyon dolar. 65 ülkeye ve 3 milyar nüfusa ulaşmayı amaçlıyor.

Belt-Kemer’de; kara yolu-demiryolu-gaz-petrol boru hatları, Road-Rota’da ise; deniz limanları, kıyı altyapıları-gümrük ve depo-antrepo alanları olacak. Çin bu sistemi kurarken; mevcut limanları uzun süreli ki-

ralamay, yapılan otoyollarında viyadük vb. maliyetleri üslenerek, demiryollarına iyileştirme finans destekleri sağlamayı öngören “ortaklık katkıları” yapıyor.

Yukarıdaki haritada “proje” ayrıntılarını görebilirsiniz.

Avrupa'nın büyük ülkeleri ve Rusya, bu projeden tedirgin ve projeye mesafeli.

Projede net gördüğümüz; sarı noktalar ile işaretli ülkelerden hammadde garantisini oluşturmak, ürettiği malları Avrupa ve Rusya'ya satarak, sürdürülebilir bir “döngü” oluşturabilmek. Ayrıca güneye inen düz beyaz iki hat ile Hindistan'ı bypass edecek iki ticaret koridoru oluşturmak ve anakaradan Hint Denizine karşılıklı ticari akışı sağlamak öngörülmüyor.

Merkez Asya'dan akacak ana güzergah, hem demir yolu, hem kara yolu, hem de petrol ve gaz boru hatları, Doğu Türkistan'dan geçmek zorunda. Ayrıca Pakistan ticaret koridoru da Doğu Türkistan “bağlantı noktasından” başlıyor.

Yani Doğu Türkistan Belt-Kemer projesinin tam düğüm noktasında. Bunu da cebe koyalım.

Çin, Pakistan Ekonomik Koridoru(CPEC) için Pakistan'a 46 milyar dolar yatırım yapacak. Ancak Taliban'ın ve ondan türeyen cihatçı unsurların arkasında Pakistan olduğu unutulmamalı ve Pakistan bu grupları ne ölçüde kontrol edebilir veya Hindistan Pakistan çekişmesi-Keşmir sorunu düşünüldüğünde kontrol eder mi, büyük bir soru işareti. Keşmir konusunda Çin ve Pakistan aynı saptta. Bölgenin stabil olması; Afganistan, Çin,

Hindistan ve Pakistan arasında varılacak bir uzlaşmaya ihtiyaç gösteriyor. Amerika ve Rusya'nın bölge menfaatleri de bununla uyumlu olmak zorunda. Kolay değil.

Pakistan Hindistan krizinden tedirgin olan Çin, Pakistan'dan geçecek ticaret koridorunu bir müddettir askıya aldı. İran üzerinden başka bir yol arayışına da girdi, İran'dan liman kiraladı ve askeri üs oluşturmaya başladı. İran Çin stratejik ittifakı askeri konuları da kapsıyor. Bu ne ölçüde uygulanabilir veya uzun vadeli? İran'ın demokratik bir rejime geçmesi Uygurlar için ne kadar önemli?

Kazakistan ve Türkiye bu projeye balıklama atlayan ülkeler arasında. Kazakistan petrol ve gaz kaynaklarına Çin çok önemli yatırımlar yapmış. Ayrıca Kazakistan petrolünün Çin'e aktarılması için boru hatları yapılmış. Çin'in son projesi kapsamında ise, Doğu Türkistan'dan Kazakistan Horgos kentine demiryolu yapımı tamamlanmış. Burada dünyanın en büyük kara limanı inşa edilmiş. Karşılığı elbette Doğu Türkistan'daki 2 milyon Kazak Türkünün Çin'e entegresine ses çıkarılmaması.

Çin Türkiye'yi önemli “geçiş güzergahı” olarak değerlendiriyor. Henüz bir termik santral dışında ciddi bir yatırıma sahip değil, ancak 4 milyar dolarlık bir yatırım öngörüyor. Çin'in esas hedefi ulaştırma güzergahının iyileştirilmesi. Türkiye'deki 3 üncü köprü ve bazı otoyolların satışı şimdiden gerçekleşti. Çanakkale köprüsü de bu proje kapsamında Çin'in hedefleri arasında.

Çin, Türkiye ve Kazakistan'a, yapmış olduğu yardımlar karşısında bir tek talepte bulunmakta. Doğu Türkistan halkının insan

hakları mücadelelerine destek vermemeleri. İki hükümet de söz verdikleri gibi Doğu Türkistan'a destek vermemekte, soykırımı gözlerini kapatmakta.

Ancak, Çin'in ulaştırma projesi, çok ciddi risklerle karşı karşıya. Çin denizindeki geçiş yerlerinin çatışma alanı olması, Pakistan üzerinden yapılacak Ticaret koridorunun Taliban ve Keşmir krizinden etkilenmesi ve Hindistan'ın projeye olumsuz tavrı, Kazakistan istikametinin Rusya'nın projeye endişeli ve soğuk duruşu, İran-Çin stratejik ittifakının küresel risklerle karşı karşıya oluşu, projenin geleceği konusunu şüpheye sokmakta.

Çin kemer-rota projesini, diğer ülkeleri kaldırmak amacıyla değil, kendi ham madde ve enerji güvenliği ile pazarlara malının ulaştırılmasını garantiye almaya yöneliktir. Bu Çin'e önemli avantajlar sağlayacaktır elbette. Ancak ABD-AB-Rusya gibi, büyük üretim kapasitesine sahip ülkelerin bu projeyi engellemek için ellerinden geleni yapacakları da unutulmamalıdır.

Çin proje için sadece küçük ölçekli ülkeleri ikna edebilmiştir. Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki birkaç ülke ulaştırma alanında Çin ile ortak çalışmalar yapmışlardır. Ancak Almanya gibi önemli ülkeler konuya soğuk durmaktadır.

Yani, Çin'in kemer-rota projesi "büyük güçlerin" direnciyle karşı karşıya ve halen "hayal". Bunu da cebe koyalım.

Çin, üretebilmek ve pazarlara ulaşabilmek için, "kemer-rota projesine" büyük yatırım-

lar yapmak zorunda ve bu projenin de askeri üslerle korunmasına ihtiyacı var.

Ancak durum hiç de kolay değil. Çin yatırımlarındaki büyük düşüşü grafikten görebilirsiniz. Askeri üslerle koruma ihtiyacı maliyetleri daha da artırır. Ayrıca küresel ittifaklardaki değişimler, Çin'in "esnek olmayan" bu projesini "bataklığa" dönüştürür. 10 trilyon dolar, uçar gider.

Gerek Kazakistan, gerekse Pakistan istikametine gidecek yolların Doğu Türkistan coğrafyasına bağlı olması, Doğu Türkistan'ın stratejik önemine ciddi katkı sağlamakta, ayrıca Doğu Türkistan'ın; petrol, doğal gaz, uranyum, kömür, altın ve gümüş madenleri bakımından oldukça zengindir. Bu avantajlar Doğu Türkistan'ın stratejik değerini artırmaktadır.

Yani Doğu Türkistanlıların eli güçsüz değildir. Oyun kuralına göre oynanırsa stratejik avantajlar pazarlık olarak kullanılabilir.

Gerek Amerika'nın gerekse Almanya'nın politik açıdan Uygur meselesine sahip çıkması da çok önemli bir avantaj. Dünya Uygur Kongresinin geçmiş ve mevcut başkanlarının ABD ve Almanya'da olmaları çok önemli. AKP iktidarı, Kader hanımı Türkiye'ye kabul etmedi, o da Amerika'ya gitmek zorunda kaldı.

Çin "düşman bir bölgede ilerlediğinin farkında". Ürkütmeden adımlarını atmaya gayret ediyor. Orhun kitabelerinde yazdığı gibi, "Çinin gülen yüzüne kanmamak" gerek. Çin'in yatırımları Kazakistan, Türkiye, Pakistan gibi ülkelere cazip gelse de, Çin'in ikinci bir Moğol istilası gibi batıya doğru ilerlemeye çalıştığı unutulmamalı.

Doğu Türkistan için durum hiç “ümitsiz değil”, aksine Doğu Türkistan çok sayıda avantajı sahip. Her ne kadar AKP-MHP hükümeti gözlerini kapatsa da, gelecek iktidarların konuya gereken önemi vereceklerinden emin olsunlar.

Doğu Türkistanlılar, sadece Türkiye ve Kazakistan’a baskı uygulamakla yetinmemeli. Özellikle zulme uğrayan, işgal edilmiş; Tibet, İç Moğolistan, Hong Kong ile dayanışma içine girmeli ve ortak politikalar geliştirmeli. Ayrıca ABD ve AB kamuoylarına, Japonya’ya konunun aktarılması ve güçlü baskı oluşturma taleplerinde bulunmaları gerekir. Japonya’nın bölgesel politikaları Doğu Türkistan’a ilgi duymasını gerektiriyor, unutulmamalı. Avrupa’dan çok sayıda ülke son günlerde meseleye hayli ilgi göstermektedir.

Doğu Türkistanlılar; meseleyi “din-ırk konteksinden” çıkartıp, “ağır insan hakları ihlali ve soykırım” noktasından dünya kamuoyunun gündemine taşınmalı. Dünya’dan ve Türkiye kamuoyundan bu şekilde daha çok destek alabileceklerdir. Sol kesimlerin desteği önemsenmelidir. HDP milletvekili Gergerlioğlu’nun samimi desteği, Uygurlara ve elbette Türkiye’deki birliğe ve dirliğe de hizmet eder niteliktedir ve çok değerlidir.

Uygurlar; silahlı cihatçı karakterli olayların içerisinde hayli görülüyorlar. Suriye-İdlip’te bu gruplar mevcut. Bu kendilerine yapabilecekleri en büyük kötülük olur. Çin de bu konuyu istismar ediyor. Çok dikkatli olunmalı. Uygur davası bir “insan hakları davasıdır”. O kadar.

Türkiye sivil toplum kuruluşlarının; anlamsız “din ve ırk söylemlerini” terk etmeleri ve netice getirmeyecek gösteriler yerine, ABD, AB ve Japonya’da yoğun temaslar geliştirmeleri, BM kurumlarını etkin bir şekilde kullanmaları, İslam İşbirliği Örgütü ve Amnesty International gibi örgütlerle temas kurmaları daha uygun olacaktır.

Bu arada TİKA gibi kamu kuruluşları ile Türkiyeli sivil toplum kuruluşları; Doğu Türkistan ahalisinin insan kaynaklarının yetiştirilmesi, mikro sermaye kapasitelerinin artırılması, belediyeler ile yerel işbirlikleri geliştirilmesi üzerinde önemle durmalı. Ticaret yapacaklar, Çinli firmalardan mutlaka Doğu Türkistan’lı ortaklar talep etmeli.

Çin’in, yerel demokrasi konusunda cesaretlendirilmesi de elbette çözüme katkı sağlayacaktır.

Ortak yaşamaya evet ama soykırıma hayır.

Doğu Türkistan mazlumdur, soykırıma uğramaktadır. Ancak güçlüdür. Şartlar aleyhine değildir. Ümit çok güçlüdür. Onlar nice Osman Baturlar çıkarabilecek kahraman insanlardır.

Bunu Türkistanlılar unutmasın. “Devler, cücelerden daha kolay yıkılır”.

Lütfen desteğimizi esirgemeyelim.

APPLE, ‘UYGUR ZORUNLU ÇALIŞTIRMA YASAĞINI’ AŞMAK İÇİN ŞİRKETLER KİRALADI

National Review’de yer alan 22 Ocak tarihli habere göre Çin komünist partisinin Doğu Türkistan halkına yönelik zorla çalıştırma suçları nedeniyle ABD Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilen ‘‘Uygur Zorunlu İşgücü Önleme Yasası’’ kapsamında Doğu Türkistan’da zorla çalıştırmayla ilişkisi olduğu teyit edilen şirketlerden ithal edilen mallar, gümrük yetkilileri tarafından Amerika Birleşik Devletleri’ne ithal edilmeyeceği duyurulmuştu.

Apple, Nike, Coca-Cola ve zorla çalıştırmaya karışan bazı perakendeciler, kanunun geçişini etkilemeye çalışmak için lobi şirketleri kiraladığı ve 90.000 dolar harcadığı öğrenildi.

Washington Post’a göre, ABD hükümetiyle bağlantılı lobiciler, yasa tasarısında kullanılan sert sözleri yumuşatmak için Kasım 2020’de milletvekilleriyle bir araya geldiği belirtiliyor.

Senatör Ben Sasse Aralık 2020’de yaptığı bir açıklama Son aylarda Parlatentonun odak noktası tedarik zincirlerinin bütünlüğü üzerinde olduğu için, şirketler Avam Kamarası’na yüksek ücretli lobiciler yerleştirmeye başladığını bunun neticesinde ise Doğu Türkistan’daki zorla çalıştırma ürünlerini yasaklamayı amaçlayan yasa tasarısı konusunda ABD’li milletvekillerinin kafa karışıklığı yaşadığını söylemişti.

BÜYÜK KAYIP, BİR YILDIZ DAHA KAYDI! BAŞIMIZ SAĞOLSUN

Ünlü yazar ve şair Hacı Mirzahid Kerimi 82 yaşında Çin hapishanesinde şehit oldu.

Deneyimli bir şair, yazar ve tarihçi olan Hacı Mirzahid Kerimi, Doğu Türkistan halkı için amansız mücadele eden, benzerine çok az rastlanır bir Edebiyatçı, Tarihçi, Şair ve Mütefekkir idi.

24 Kasım 1939'da Kaşgar'ın batısındaki Tarboğuz köyünün Mahdum Dong mahallesinde bir tüccar ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi.

“Yusuf Has Hacip”, “Mirza Ababekri”, “Sultan Abdurreşid Han”, “Cudalık”, “Sultan Said Han” gibi değerli tarihi eserler onun önde gelen eserlerindedir.

Üstad toplam 30 yıldan fazla Çin hapsinde ve ev hapsinde gözetim altında tutulmasına rağmen hakkı konuşmaktan ve yazmaktan asla vaz geçmedi.

Nihayetinde 82 yaşında tutulduğu Çin hapishanesinde akıl almaz işkencelere boyun eğmeden cesurca hakkın rahmetine kavuştu.

Hacı Mirzahid Kerimi, 1959'da üniversite döneminde Çin komünist partisi tarafından “milliyetçi” ve “Doğu Türkistan Teşkilatı kurma” suçlamasıyla 1972'ye kadar 13 yıl hapse mahkûm edildi. Ceza süresi bittikten sonra Hapisten çıktığında ise çok geçmeden yine “devrimci” yaftasıyla yedi yıl ev hapsinde tutuldu.

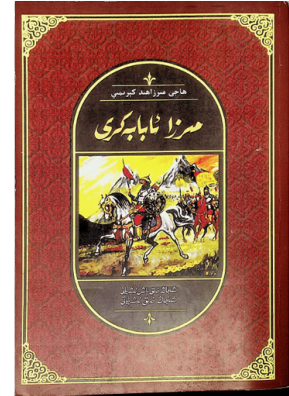
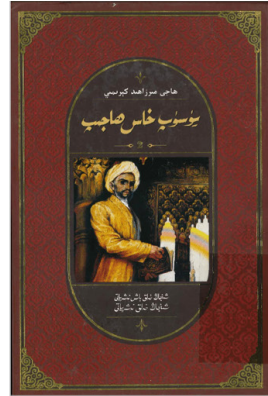
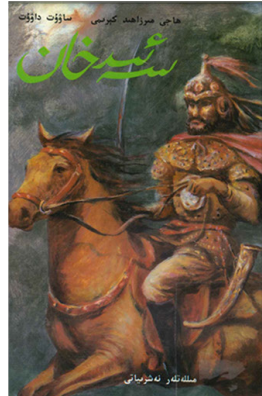

2017 yılına gelindiğinde Çin komünist partisi “Yusuf Has Hacip”, “Mirza Ababekri”, “Sultan Abdurreşid Han”, “Cudalık”, “Sultan Said Han” gibi 7 ciltli beş tarihi romanlarını 15 sene önce yayınlanmış olmasına rağmen “Dini içerik” ve “Tarihi bilgiler” bulundurma gerekçesiyle evindeki kitaplara bile el koydu ve kitapevlerinden toplattı, yayın yasağı getirdi. Ayrıca yazarın yıllardır üzerinde çalışmakta olduğu çok sayıda el yazmaları da el konuldu.

Bunlarla yetinmeyen Çin işgal güçleri birçok yazar ve aydınlar ile birlikte 2018 yılında kadım Türk yurdu KAŞGAR’da tekrar tutuklandı ve zayıflamış, bükülmüş bünyesi ile 11 yıl hapis cezasına çarptırıldı ve 9 Ocak 2021’de Aziz diyar KAŞGAR’da tutulduğu Çin hapisanesinde şehit düştü.

Doğu Türkistan’ın incisi merhum Alim HacıMirzahidKerimi’ye Allahtan rahmet dileriz, Rabbim mekanını Firdevs Cennet eylesin. başta ailesi olmak üzere yakınlarına, Türk dünyasına ve tüm halkımıza başsağlığı dileriz.

Çin’in aziz Vatanımız Doğu Türkistan’da işlediği ve işlemekte olduğu tüm vahşet asla cevapsız kalmayacaktır!

HUAWEİ, ÇİN'DE UYGURLARIN TESPİTİNİ SAĞLAYAN TEKNOLOJİNİN PATENTİ İÇİN BAŞVURU YAPTI

Çin teknoloji şirketinin yetkilileri, etnik özellik temelli teknolojilerin satışını yapmadıklarını söylüyor. Ancak ABD merkezli bir araştırma şirketi, Uygurların tespit edilmesini sağlayan sistemin patenti için başvuru yaptırdığını ortaya çıkardı

Çin teknoloji şirketi Huawei'nin, yayalar arasında Uygur olanları tespit eden bir sistemin patentini almak için başvuru yaptığı ortaya çıktı.

ABD merkezli bir araştırma şirketinin BBC ile paylaştığı belge, başvuru yapıldığını doğruluyor.

Çin merkezli başka bazı teknoloji şirketleri de benzer başvurular yapmıştı.

Huawei yetkilileri daha önce hiçbir teknolojik sistemlerinin etnik grupları tespit etmek için tasarlanmadığını söylemişti.

Şirket şimdi ise patenti değiştirme planları yapıyor.

Çalışma Kampları

Şirket, Çin'in patent sağlayan yetkili kurumu Ulusal Fikri Mülkiyet Hakkı İdaresi'ne (CNIPA), Çince belgelerde Uygurlara yapılan her türlü atfın silinmesi için izin talebinde bulunduğunu belirtti.

Çin; ağırlıklı olarak ülkenin kuzeybatısında Doğu Türkistanda yaşayan Müslüman Uygur Türklerine karşı yüksek teknoloji ürünün gözetim sistemleri kullanmak, Uyguları çalışma kamplarında gözetim altında tutmakla ve çocukları ailelerinden ayırmakla suçlanıyor.

Pekin yönetimi ise kampların gönüllülük temelinde eğitim ve öğretim imkanları sunduğunu söylüyor.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nden (HRW) Maya Wang, "Çin Kamu Güvenliği Bakanlığı'nın video gözetim ağlarının bir teknik talebi de etnik saptama, özellikle de Uygular için" diyor ve uygulamalara ilişkin şu yorumu yapıyor:

"Dünyanın geri kalanında bu tip insanları hedef almak, etnik özellikler temelinde zulüm yapmak kesinlikle kabul edilmezken, Çin'de yaşamın birçok alanında Uygurların ayrımcılığa, zulme uğramasına karşı çıkılamıyor çünkü Uyguların Çin'de gücü yok."

Beden Hareketleri

Huawei bu sistemin patentini almak için, Çin Bilim Akademisi ile birlikte ilk olarak Temmuz 2018'de başvuruda bulundu.

Patent başvurusunda, sokaklarda video ve görüntü kaydı alınan, fotoğrafları çekilen yaların bazı özelliklerinin belirlenmesi için yapay zeka tekniklerinin sağladığı derin öğrenme yöntemleri tanımlanıyor.

Bu özellik, bedenin farklı duruş ve hareketlerinin sonuçları nasıl etkilediğine odaklanı-

yor, örneğin bir kişi oturuyorsa veya ayaktaysa tespit edebiliyor.

Ama belge, bir bireyin hedef alınabilecek özelliklerine atıfları da listeliyor, atıflar arasında "ırk" (Han, Uygur) atıfları da var.

Huawei sözcüsü, bu atfın belgeye dahil edilmiş olması gerektiğini söyledi.

Sözcü, "Huawei her türlü ayrımcılığa karşı çıkıyor, buna teknolojinin etnik ayrımcılık için kullanılması dahil" dedi ve şöyle devam etti:

"Bireylerin ırklarının tespit edilmesi araştırma ve geliştirme projesinin hiçbir zaman parçası olmamıştı. Başvuruya hiçbir zaman dahil edilmemeliydi. Bunu değiştirmek için proaktif adımlar atıyoruz. Yeni ve değişen teknolojinin, en üst seviye dikkat ve dürüstlük çerçevesinde gelişiminin ve uygulamasının sağlandığından emin olmak için çalışmaya devam ediyoruz."

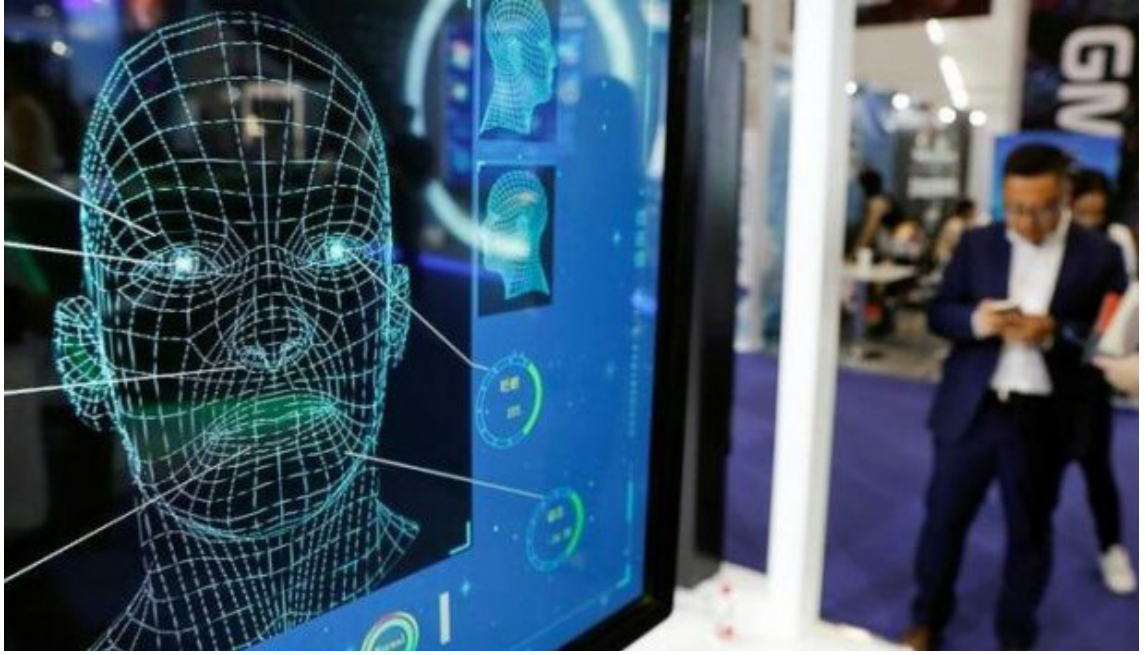
'Gizli' Belge

Patent, video gözetim araştırma grubu IPVM tarafından ortaya çıkarıldı.

Grup daha önce de Huawei'nin "Uygur uyarı sistemi" üzerine çalıştığını gösteren ayrı bir "gizli" belgeyi ortaya çıkarmıştı.

Huawei, belgeyle ilgili olarak bahsi geçen sistemin "gerçek dünyayı yansıtmadığını, bir denemeye atıf yaptığını" ifade etmiş ve insanların etnik özelliklerini tespit eden sistemlerin satışının yapıldığı iddialarını reddetmişti.

İngiltere Parlamentosu Dış İlişkileri Komitesi Başkanı Tom Tugendhat, Çarşamba günü BBC'ye yaptığı açıklamada, "Çin teknoloji devlerinin Uygur halkı üzerindeki zalim saldırıları desteklemesi, tüketiciler ve toplum olarak bizlere, hangi ürünü satın aldığımız veya hangi şirketleri ödüllendirdiğimiz ko-

nusunda daha dikkatli olmamız gerektiğini gösteriyor” dedi.

Aynı zamanda İngiltere’de iktidardaki Muhafazakar Parti’nin de Çin Araştırma Grubu Başkanı da olan Tugendhat, “Baskıcı bir rejim tarafından kullanılması için geliştirilen etnik-etiketleme teknolojisi açıkça bizim standartlarımıza uyan bir tavır değildir” diye konuştu.

Yüz Tanıma Yazılımı

IPVM ayrıca, Çin yapay zeka şirketi Sensetime ve görüntü tanıma uzmanı Megvii tarafından başvurusu yapılan ve Uygurlara atıflarda bulunan bazı patent belgelerine de ulaştı.

Sensetime’ın Temmuz 2019 tarihli belgesinde, yüz tanıma yazılımlarının “güvenlik koruma” yöntemlerinin daha etkili kullanılması inceleniyor. Buna örnek olarak da “orta yaşlı, gözlüklü ve sakallı bir Uygur” için arama yapılması veya maske takan bir Uygur gösteriliyor.

Sensetime sözcüsü yapılan atıfların “üzücü” olduğunu söyledi ve “Sorumluluklarımızın

önemini biliyoruz. Bu nedenle 2019 ortasında Yapay Zeka Ahlak Kuralları belirledik” dedi. Sözcü, yapılan atfın da bu tarihin öncesine dayandığını ifade etti.

Etnik Etiketleme Çözümleri

Megvii’nin Haziran 2019 patenti de veri tabanında yanlış etiketlenen yüz resimlerinin yeniden etiketlenmesinin yöntemlerini belirliyor.

Belgede, sınıflandırmanın etnik özellikleri temel alabileceği belirtiliyor, örneğin “Han, Uygun, Han-değil, Uygur-değil ve bilinmiyor.”

BBC’ye açıklama yapan şirket, patent başvurusunu çektiğini belirtti:

“Mevgii, 2019’daki patent başvurumuzda kullanılan dilin yanlış anlaşılmaya açık olduğunu kabul ediyor. Megvii, etnik ve ırk temelli etiketleme çözümleri sunan satışları geliştirmemiştir ve geliştirmeyecektir.

“Megvii, geçmişte de ticari gelişimlere odaklandığımızı ve pazarlama, satış ve operasyon malzemeleri konusunda uygun kontrolleri

sağlayamadığımızı kabul ediyor. Bu durumu düzeltmek için gerekli önlemleri alıyoruz.”

Atıf-Teşhis Modeli

IPVM, Çin'in iki büyük teknoloji şirketi Alibaba ve Baidu tarafından da görüntü-teşhis patentleri başvurusu yapıldığını belgeledi. Bu iki şirketin patent başvurusunda da insanların etnik yapıları temelinde sınıflandırma yapıldığı atfı var ama spesifik olarak Uygurların adı geçmiyor.

Alibaba'nın Açıklaması Şöyle:

“İrksal veya etnik ayrımcılık veya her türlü fişleme politikamız ve değerlerimizin ihlalidir. Teknolojimizin spesifik etnik grupları hedef almak için kullanılması niyetinde hiç olmadık ve buna hiçbir zaman izin vermeyeceğiz.”

Baidu Da Şu Açıklamayı Yaptı:

“Patent başvurusu yaparken alınan notlar teknik açıklamaları örneklemek anlamına gelir. Bu örnekte de atıf-teşhis modelinin tanımlanması buluşun uygulanmasına yönelik beklentilerin temsili için kullanılmıştır. Teknolojimizi belirli spesifik etnik grupları hedef alma veya tespit etme amaçlı kullanmıyoruz ve kullanılmasına da izin vermeyeceğiz.”

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün ise hala bu konudaki bazı kaygıları hala giderilmiş değil. Örgütten Maya Wang bu kaygıları şu sözlerle dile getiriyor:

“Çin polisine video-gözetim yazılımları ve sistemleri satan her şirket, polisin taleplerini karşılamakla sorumludur, buna etnik özellikler temelinde yapılan gözaltılar dahil.

“Bu şirketlerin yapacağı en doğru şey, gözetim ekipmanlarının, yazılımların ve sistemlerinin Çin polisine satışını derhal durdurması olur.”

Reuters'te yer alan video gözetim araştırma grubu (IPVM) raporuna göre, Çin'in üst düzey güvenlik kamerası üreticisi, Hikvision, Dahua, Uniview, Megvii ve Huawei'de dahil olmak üzere en büyük teknoloji şirketleri Çin komünist partisi için "Uygur Yüz Tanıma" özelliğini sağlıyor.

UYGUR TÜRKÜ HAITİWAJİ ÇİN'İN TOPLAMA KAMPLARINDAKİ SİSTEMATİK İŞKENCEYİ ANLATTI

Çeviri: Ensar Tekin

Çin'in Doğu Türkistan'daki kamplarında 3 yıl boyunca kalan Gülbahar Haitiwaji, kampta yaşadıklarını kendi yazdığı kitapta anlattı: "Bizi uyandırmaya geldiklerinde idam edilme zamanımın geldiğini düşünüyordum." Haitiwaji, kampta yaşadığı zor günlerden bahsederken, kadınların aşılama bahanesiyle kısırlaştırılmaya götürüldüklerini de iddia etti.

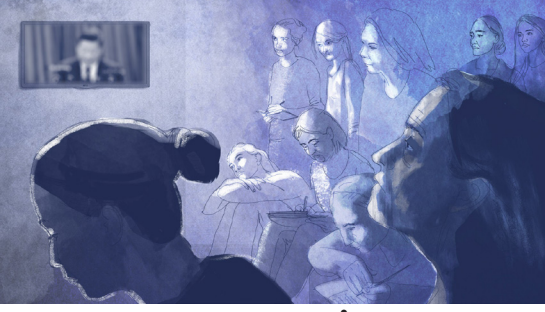
Fransa'dan Çin'e geri getirilerek tutuklanan, sorgulanan ve istismar edilen Uygur Türkü Gülbahar Haitiwaji, yaşadığı korku dolu anları, çektiği sıkıntıları kitabında anlattı.

Gülbahar Haitiwaji'nin "Kamptaki hayat ve ölüm, başka bir yerde olduğu gibi aynı lama gelmiyor. Gardiyanların yüzlerce kez bizi uyandırmaya geldiklerinde idam edilme zamanımın geldiğini düşündüm." sözleri kamptaki şiddeti açıkça ortaya koydu.

Pekin yönetimin 2014 yılında 'terörizme karşı savaş' bahanesiyle sivillere yönelik saldırı başlatmasının ardından, Doğu Türkistandaki onlarca Uygur Türkü hayatını kaybetti ya da topraklarını terk etmek zorunda kaldı.

Fransız gazeteci Rozenn Morgat ile birlikte kamplarda yaşadığı korku dolu anları anlattığı kitabı, Rescapée du Goulag Chinois (Doğu Türkistan kampından Kaçış) Fransızca olarak yayımlandı.

‘Kampta Her Tür İşkence Vardı’

France 24’te yayımlanan habare göre, 3 yıl kamplarda kalan Haitiwaji, Çinlilerin uyguladığı işkencelere maruz kaldı. İki kız çocuğu olan Haitiwaji, kitabında, yaşadığı işkenceyi ve tanık olduğu sorgulamaları, açlığı, propagandayı, kadınların zorla kısırlaştırılmalarını kitabında ayrıntılarıyla anlattı.

2016 Yılı Hayatının Kırılma Anı

O dönem 50 yaşında olan Haitiwaji, 2016 yılında Çin’deki eski şirketinden emekliliği için gerekli olan bazı resmi belgeleri almak için Çin’e gitmeye karar verdi.

Ülkeye giriş yaptıktan kısa bir süre sonra tutuklanan Haitiwaji, tutuklanma bahanesi ola-

rak kızı Gülhumar’ın Fransa’dayken elinde Çin hükümetinin yasaklamış olduğu Doğu Türkistan bayrağıyla gülümserken fotoğrafı gösterildi.

‘Beni Yatağa Zincirlediler’

Terör suçundan tutuklanan Haitiwaji ,yaşadıklarını hiç unutamadığını dile getirerek şunları söyledi: “Bir sabah nöbetçi geldi ve beni tek kelime etmeden yatağın parmaklıklarına zincirledi, iki hafta metal yatağın yanında, hayata tutunmaya çalıştım.”

1 Milyondan Fazla Uygur Türkü Kamplarda

Uluslararası Af ve İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne göre, 1 milyondan fazla Uygur Türkünün Doğu Türkistan’daki bu kamplarda tutulduğu, Uygurların kendi dillerini konuşmalarına bile izin verilmediği belirtildi.

Öte yandan kamplardaki hücrelerin sürekli olarak kameralarla gözetlendiğini anlatan Haitiwaji, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping’i yücelten bildirilerle propaganda faaliyetleri yapıldığını dile getirdi.

Kitabında ayrıca kampta yaşadığı zor günlerden bahsederken, kadınların aşılama bahanesiyle kısırlaştırılmaya götürüldüklerini iddia etti. Haitiwaji şunları söyledi:

“Boş zamanlarında, çoğu bana güvenerek artık adet görmediklerinden utanıyordu. Aşının hemen ardından adetlerinin durduğunu söylediler. Adet görmeyi bırakmış olan ben, onları rahatlatmaya çalıştım ama derinlerde korkunç bir düşünce şekillenmeye başladı: Bizi kısırlaştırıyorlar mı?”

Avrupa Parlamentosu tarafından geçen Haziran ayında yayımlanan bir araştırmaya göre, Çin hükümetinin Doğu Türkistan'daki Uygur kadınlarını hamilelik testlerine tabi tuttukları ayrıca kadınları kısırlaştırmaya veya kürtaj yaptırmaya zorladıkları ifade edildi.

Göstermelik Yargılama Yapıldı

Kasım 2018'de, tutuklanmasından iki yıl sonra ve dokuz dakikalık duruşmanın ardından Haitiwaji 7 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Ağustos 2019'da yerel mahkeme hakimi Haitiwaji'nin masum olduğunu ifade ederek onu serbest bıraktı.

Kamplarda akıl sağlığını kaybeden insanların olduğu ve anlattıklarının hepsinin doğru olduğunu vurgulayan Haitiwaji, "Tecrübe ettiğim hiçbir şey, bir mahkumun durumunu abarttığı hastalıklı bir fantezi değil. İşkence yapan, Uygur vatandaşlarını öldüren Çin'dir." dedi.

Gülbahar Haijiwi Kimdir?

Haitiwaji, 1966'da Çin'in kuzeybatısında dünyaya geldi. Kocasını gibi bir mühendis olan Haitiwaji, 1980'lerde, Çin'in kuzeybatısındaki Karamay kasabasında bir petrol şirketine çalışmaya başladı. Uygurlara karşı ayrımcılığın o zamanlar başladığını ifade eden Haijiwi, baskılara daha fazla dayanamayınca yurtdışında iş aramaya karar verdi. Fransa'ya yerleşmeden önce Kazakistan'a, ardından da Norveç'e gitti, iltica başvurusunda bulunduğu Fransa'ya yerleşti.

ÇİN'İN “KARDEŞ AİLE” POLİTİKASINDAKİ ÇİNLİ MEMURUN VAZİFESİ ORTAYA ÇIKTI

Çin komünist partisi 2017 yılının sonundan itibaren Doğu Türkistan'daki her türkün evine bir Çinli memur yerleştirerek “kardeş aile” adı altında sözde milletler arası kaynaşma politikası izleyerek Doğu Türkistan halkını yaşamın her alanında izleme hedefine ulaşmış durumda.

Çin kaynaklı sosyal medyadan alınan bilgilere göre Doğu Türkistan'daki Tumshuk şehrinde bulunan malum aileye yerleştirilen Çinli bir kadın memurun “kardeş aile” siyasetinde üstlendiği vazifeyi nasıl ifa ettiği gözler önüne seriliyor.

Bilgilere göre evdeki Çinli, düzenli olarak hane halkı hakkında izlenimlerini iş günlüğü olarak raporluyor ve belirlenmiş formlara ev sakinlerinin davranışları, düşünceleri ve sosyal çevresi başta olmak üzere en ufak detaylara kadar kayda geçiriyor.

Ev sakinlerinin yapılanları “kabul ediyorum” şeklinde imza attığı görülen forumda, Hane halkı ile Çinli memurun “mutlu Uygur aile-

si” pozları verilerek çekilmiş Fotoğraflarında bulunduğu dikkat çekiyor.

Geçmişte, Doğu Türkistan halkının 7/24 Çinliler tarafından izlendiği haberleri basına yansımıştı. Kamp mağduru tanıkların bildirdiklerine göre ise Kardeş aile bahanesiyle yerleştirilen Çinliler evlerde birçok insanı domuz eti ve içki içmeye zorladığı, kocaları ve babaları toplama kamplarında hapsedilen kadın ve çocukların olduğu birçok ev sakini Çinlilerle aynı evde yaşamak zorunda kaldığı biliniyor.

BM'NİN 'UYGURLARI ÇİN'E İSPİYONLADIĞI' SKANDAL YAZIŞMALAR GÜN YÜZÜNE ÇIKTI

“**Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin çalışanı ve insan hakları avukatı Emma Reilly, OHCHR’de aktif görevdeyken tanık olduğu e-posta yazışmalarını, AA muhabiriyle paylaştı.**”

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin (OHCHR), başta Uygur aktivistler olmak üzere, Tibetli, Hong Konglu muhaliflerin isimlerini Çin hükümetiyle paylaştığına ilişkin iddialar, Anadolu Ajansının (AA) ulaştığı yazışmalarla yeni bir boyut kazandı.

Komiserliğin, Çin hükümetiyle muhaliflerin isimlerini paylaştığı iddialarını birçok kez dile getiren OHCHR çalışanı ve insan hakları avukatı Emma Reilly, OHCHR’de aktif görevdeyken tanık olduğu e-posta yazışmalarını AA muhabiriyle paylaştı.

OHCHR çalışanları arasında yapılan e-posta yazışmalarının yanı sıra basın bildirimleri ve röportajlar, BM’nin geçmişte insan hakları

konusunda sıklıkla düzenlediği panel, konferans ve açık oturum gibi etkinliklere katılan çok sayıda Çinli aktivist ve diğer bazı muhaliflerin isimlerini, BM’de görevli Çin delegasyonu ile paylaştığını ortaya koyuyor.

Reilly, Çin hükümetiyle isim paylaşımının bugün de sürdüğünü savunuyor. Buna delil olarak ise BM’nin 2017’de yayımladığı bir basın bildirisini ve 2019’da kendisinin “davalı” sıfatıyla katıldığı duruşmada, BM’nin uygulamanın halen devam ettiği yönündeki açıklamasını örnek gösteriyor. Emma Reilly’ye göre, bu durum uygulamaya 2015’ten son verildiğine dair BM beyanı ile çelişiyor.

OHCHR’nin 2 Şubat 2017 tarihli basın açıklamasında, şu ifadeler dikkati çekiyor:

“Çinli yetkililer ve diğerleri, sıklıkla BM İnsan Hakları Ofisine, İnsan Hakları Konseyi (İHK) oturumlarından birkaç gün ya da hafta öncesinde bazı sivil toplum kuruluşu üyelerinin toplantılara katılıp katılmayacağını sorar. Ofis ise akreditasyon süreci resmi olarak tamamlanana ve açık bir güvenlik tehdidi olmadığı tespit edilene kadar bu bilgileri teyit etmez.”

Açıklama, isim paylaşımının akreditasyon süreci tamamlandıktan sonra yapılabileceğini gösteriyor. İHK oturumları için akreditasyon süreçlerinin haftalar öncesinde tamamlandığı göz önünde bulundurulduğunda ise Çin hükümetinin arzu etmesi halinde söz konusu kişilere baskı uygulaması için yeterli süreye sahip olacağı anlaşılıyor.

Aralarında, “UN Watch” ve “Human Rights Watch”ın da bulunduğu bazı örgütler, söz konusu BM uygulamasının sadece Çinli aktivist ve muhaliflerin değil, bu kişilerin aileleri ve yakınlarının hayatlarını da tehlikeye attığını öne sürüyor.

AA'nın ulaştığı e-posta yazışmaları, iddiaları doğruluyor

Muhafiflerin isimlerinin paylaşılmasıyla ilgili iddiaları gündeme getiren Reilly'nin AA muhabiriyle paylaştığı yazışmalar, BM'deki sorunlu işleyişi ortaya koyuyor.

7 Eylül 2012 tarihli bir e-postada, BM Çin Delegasyonundan bir diplomat, OHCHR'de sivil toplum kuruluşlarıyla ilgilenen irtibat görevlisine, “her zaman olduğu gibi” 21. BM İnsan Hakları Konseyi oturumuna gönderdiği listede yer alan isimlerden katılım olup olmayacağı hakkında bilgi vermesini talep ediyor.

BM görevlisi ise cevaben, Çinli diplomata “Dolkun İsa” ve Çinli aktivist Gao Zhisheng’in eşi Hı Ging’in katılımlar arasında yer alacağını bildiriyor.

2013'teki yazışmalarda da Çinli diplomat, “Daha önceki oturumlarda, Çin misyonu ve biriminiz arasında çok iyi bir iş birliği yapıldı. Yine yardımınıza ihtiyacımız var.” vurgusunu yaparak, bir kez daha hangi isimlerin oturuma katılacağını teyit etmek istiyor.

E-posta yazışmalarının sürdüğü dönemde, Çin'in BM Cenevre Ofisi nezdindeki Daimi Temsilciliği Büyükelçisi'nin de farklı tarihlerde OHCHR çalışanlarını öğle yemeğine ve çaya davet ettiği görülüyor.

Reilly: BM, muhaliflerin isimlerini Çin'e vermeye devam ediyor

İnsan hakları avukatı Reilly, BM ile mahkemelik olduğunu ve BM Uyuşmazlık Mahkemesinde duruşmaların sürdüğünü belirterek, “Şu anda bir işim yok. BM maaşımı ödemeye

devam ediyor, bir görev tanımım yok. Doğruları söylediğimi bildikleri için beni işten atamıyorlar ama hiçbir iş de vermiyorlar.” ifadesini kullandı.

OHCHR'nin Çinli diplomatlara muhalif ve aktivistlerin isimlerini sızdırdığını ilk kez Şubat 2013'te öğrendiğini aktaran Reilly, “Hiç vakit kaybetmeden bu konuyu rapor etmeye başladım. Dönemin BM İnsan Hakları Yüksek Komiserine, Avrupa Birliği'ne (AB) bildirdim.” dedi.

Reilly, konuyla ilgili bir OHCHR çalışanının ise AB'ye “yalan beyanda” bulunduğunu, AB'nin de konuyu takip etmediğini ileri sürdü.

Yaklaşık 50 ila 70 arasında Çinli muhalifin isminin, BM tarafından Çin'e verildiğini tespit edebildiğini ifade eden Reilly, bunların 8-9'unun ABD, 5-6'sının da Almanya vatan-daşı olduğunu kaydetti.

Her iki ülkeyi de OHCHR'nin uygulamasından haberdar ettiğini dile getiren Reilly, “OHCHR'nin başka ülkelerin vatandaşlarının isimlerini Çin'e vermesi, aynı zamanda diplomatik bir meseledir.” değerlendirmesinde bulundu.

Reilly, “BM, 2017'de yayımladığı basın bildirisinde ve 2019'da görülen mahkemede uygulamanın halen devam ettiğini söyledi. 2015'te bu uygulama sona erdiyse, neden 2017'de yayınlanan basın bildirisi ve 2019'da mahkemede uygulamanın hala devam ettiğini itiraf ettiler?” diye konuştu.

Reilly, BM mahkemesindeki ilk duruşmada kendisine karşı açılan davayı kazandığını ve Avustralyalı hakim Rowan Downing'in OHCHR'nin uygulamasının “yasa dışı” olduğuna karar verdiğini belirterek, “BM, bu kararı pek sevmedi ve hakime davadan el çektirdiler.” iddiasında bulundu.

“İsimleri Çin'e verilen kişilerin hayatı tehlike altında”

OHCHR'nin, BM Talimatnamesine göre, toplantılara katılanların isimlerini Çin'e bildirmeye hakkı olmadığını vurgulayan Reilly, şöyle devam etti:

“Aslında, BM İnsan Hakları Konseyinde bir talimat var. Bu talimata göre, herhangi bir ülke toplantılara kimlerin katıldığını öğrenmek istiyorsa, İHK Kurulunda üye devletlerin önünde onay alması gerekiyor. İHK'da çok açık şekilde yazılmış bu talimat Çin tarafından çiğnendi.”

Reilly, “İsimleri (Çin'e) verilen kişilerin hayatları tehlike altında. Hiçbiri isimlerinin Çin'e verildiğinin farkında değil. BM İnsan Hakları çalışanı olarak benim görevim de bu konuyu gündeme getirmektir.” dedi.

2016 ve 2019'da Cenevre'de BM İHK etkinliklerine katılan Dünya Uygur Kongresi Başkanı Dolkun İsa'nın isminin de Çin'e verildiğini aktaran Reilly, soruşturma sürecinde İsa'nın lehinde şahitlik yaptığını ifade etti.

İsa'nın Çin'in baskılarıyla Avrupa'da birkaç kez tutuklandığını belirten Reilly, şöyle konuştu:

“Çin'deki kardeşi de tutuklandı. Çin'deki ailesini ajanlar ziyaret etti ve (Uygur Türklerinin) haklarını savunmamasını istediler. İsmi Çin'e verilmesini doğrudan sonucu olarak İsa'nın birkaç kez BM'ye girmesi engellendi. Haklarını (BM'de) açıkça savunan insanlara karşı Çin'in misillemede bulunduğu dair pek çok hadise yaşandı.”

Bayram Altuğ, Şerife Çetin

ŞAİR TURSUNCAN EMET 12 YIL HAPSE MAHKUM EDİLDİ

2001 yılında Urumçi Halk Salonu'nda düzenlenen kültür sanat programında şiir okuyan tanınmış şair Tursuncan Emet'in Urumçi Midong bölge Hapishanesinde tutuklu olduğu Eylül ayında ortaya çıkmıştı.

Tanbur (Uygur halk çalgısı) şahı namıyla ün salan sanatçı Nurmemet Tursun'un şanına tertip edilen "Tanbur Gecesi" programına çok sayıda halk ozanları, edebiyatçılar, yazar ve şairler, öne çıkan isimlerinde iştirak ettiği ve bu gecede şair Tursuncan Emet'in "Kan Lekeli Çiviler" adlı şiirini okumasıyla şok olan Çinli yetkililer ertesi gün "Tanbur gecesi" ile ilgili olarak Urumçi ve diğer bölgelerde "ideolojik ve etnik ayrılıkçılıkla mücadele" adı altında 20 gün boyunca siyasi eğitim başlattığı ve devlet konservatuvarında kadrolu sanatçı olan Tanbur ustası Merhum

Nurmemet Tursun'u işten atarken büyük çaplı tutuklamalar yapıldığı biliniyor.

Çin'in organ yayını Xinjiang günlük gazetesinde geçen yıl çıkan ve 2001 yılına atfı yapılan "ideolojik ve etnik ayrılıkçılıkla mücadele" başlıklı makalede şair Tursuncan Emet'in Tambur Gecesi'nde "etnik Ayrılıkçı ideolojisini yayan şiir okudu" diye suçlandığı öne sürülmüştü.

Şair Tursuncan Emet'in Türkiye'deki damadı Doğan Erdoğan, kayınpederi ve kayınbiraderi hakkında yaptığı açıklamada, Çin rejim hükümetinin Şair Tursuncan Emet'i 14 Eylül'de yargıladığı ve etnik Ayrılıkçı ideolojisini yayma suçlamasıyla 12 yıl hapis cezasına çarptırıldığını teyit ettiğini paylaştı.

Erdoğan'ın paylaştığı o mesaj:

Ben Türkiye cumhuriyeti vatandaşı Doğan Erdoğan.eşim uygur Türkü 2016 da Çin'de

resmî evlendiğimizi oradan vize alamadığımı vize için ayda bir üç ayda bir türkiye'ye gelip gittiğimi 2018 den bu güne kadar vize almadığımı ve ben türkiye'ye geldikten bir hafta sonra yani 30.09.2018 den beri kayın pederim ve baldızımın toplama kamplarına alındığını önceki paylaşımlarımda belirtmiştim sizlerle bir kaç gün önce aldığım haberi paylaşmak üzere yazıyorum.

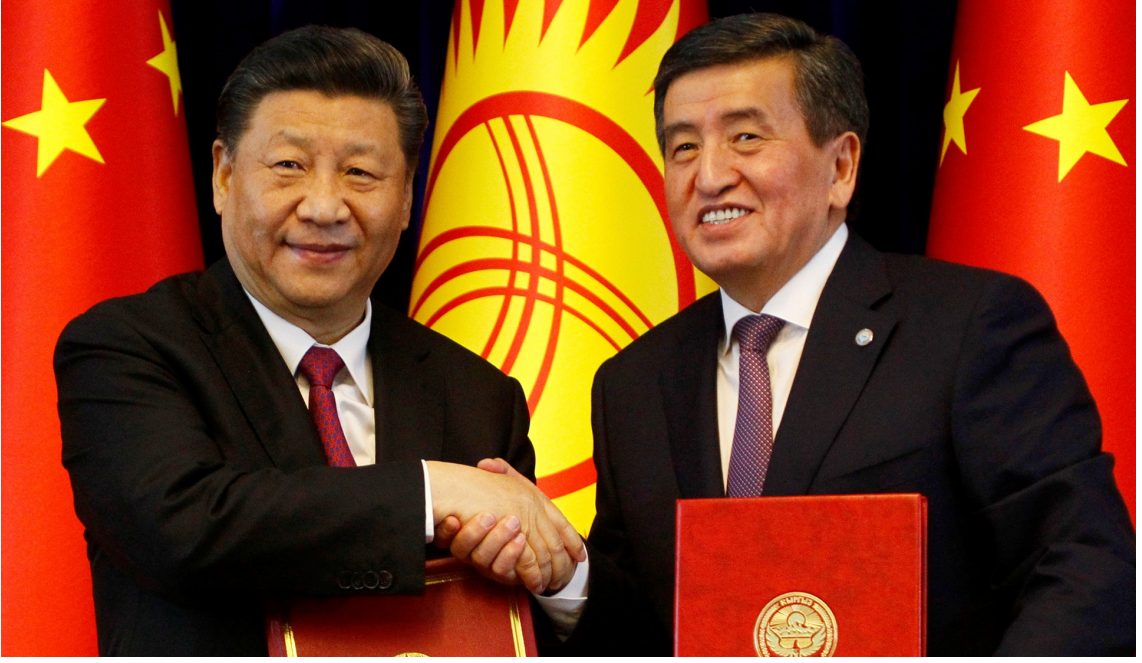
Kayın pederim TURSUNCAN EMET ve kızı NAZİLE TURSUN hakkında her Hangi bir suçları olmadığı halde 27 aydır toplama kampında tutuluyorken üç ay önce mahkemeleri yapıldı ve herhangi bir suç bulamadılar biz bırakılmalarını ümit ederek bekledik birkaç gün önce avukat aracılığıyla bize ulaşan bilgide 19 yıl önce 2002 yılı yılbaşı gecesi urumçide bir şiir müsabakasında okuduğu şiir yüzünden bölücülük suçlaması ile 12 yıl ceza kesildiğini öğrendik bölücülük suçlamasıyla kayın babama terörist mumameli yapılmıştır bu kabul edilemez bi durumdur benim kayın babam kendini halkına vatanına adanmış bir vatan severdir yazdığı şiirler uygur sanatçılar tarafından seslendirile-

rek severek dinlenen eserler olmuştur bu eserlerin bir çoğunu bende kendi sayfamda paylaştım haksız tutuklama karşısında ben Uygur TÜRKÜ ile evli TÜRK olarak TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞI OLARAK devlet büyüklerime ve Çinin resmî kurum ve kuruluşlarına konunun takipçisi olduğumu sosyal medyada yerli ve ulusal kanallarda avrupadaki haber sitelerinde bu dava hakkında açıklamalarımızı okuduğu şiir yüzünden terörist bölücü sıfatıyla haksız yere suçlanıp üç ay önce yapılan mahkemenin bugün sonuçlanmasını kayınpederim 12 yıl ve kızının ise şiiri kaleme aldığı için 3 yıl ceza kesilmesine kayıtsız kalmıyacığımızı yeniden yargılanmaları hakkında çin konsolosluk ve büyük elçiliğinin Türkiye dış işleri bakanlığının kayıtsız kalmayacaklarını temenni ediyorum.

Halkımızdan ve dostlarımdan davamıza destek olmalarını bu haberi paylaşmalarını diliyorum.

ELVEDA KIRGIZİSTAN

Doç. Dr. Ömer KUL

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Zaman zaman bu sütunlarda Çin'in yayılmacı siyaseti, borç diplomasisi ile devletleri nasıl tuzağına düşürdüğü, nüfus transferleri ile ülkelerin demografik yapılarını nasıl değiştirdiği, yaptığı projelerinde kendi insanına nasıl istihdam sağlayıp, kendi mamullerini

bu tür projelerde kullandığını ifade etmeye gayret etmiş, bu durumun ülkeleri Çin'e bağımlı, dahası Çin kontrolüne giren birer zoraki peyk haline dönüştürdüğüne değinmiştik.

Bu yazımızda ise Türk Dünyası'nın Çin'e komşu Kırgızistan'ın nasıl bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu, şayet tedbir alınmazsa bu durumun diğer bağımsız Türk devletlerinde de vuku bulabileceğini analiz etmeye çalışacağız.

Bilindiği üzere Kırgızistan'ın ekonomisi diğer bölge ülkelerine göre daha zayıftır. Bununla birlikte Kırgızistan'da ciddi altyapı sorunları bulunmakta hatta birçok bölgede nerdeyse altyapı ya hiç yok ya da aşırı derecede yetersiz durumdadır. Çin Komünist Parti'si (ÇKP) birçok ülkede olduğu gibi Kırgızistan'da da şirketleri vasıtasıyla elektrik santralleri, yollar, köprüler ve tüneller inşa etmektedir. Lakin bu projelerin genel özelliği ÇKP'nin sağladığı krediler ile yapılmasında yatmaktadır.

Tabii ki, amiyane tabirle, ÇKP yönetimi üstlendiği projelere "güzellik olsun diye" destek olmamaktadır. Mevcut durumda Kırgızistan'ın Çin'e borcunun 1,8 milyar dolar olduğunu bilerseniz, olayın vahametini ne olduğu daha net anlaşılacaktır. Sakın ha, gözünüze 1,8 milyar dolar küçük bir miktar gibi gelmesin, çünkü bu meblağ Kırgızistan'ın umumi borçlarının yarısından fazlasını oluşturmakta ve Kırgızistan borçlanmasını son 10 yıl içerisinde 200 defa artırmış, arttırmaya da devam etmektedir[1].

ÇKP yönetimi Kırgızistan ile sadece proje bazlı borç diplomasisi yürütmekte, bölge ülkelerinden farklı olarak, bir nevi birbirini tamamlayan projelerle, günün sonunda ülkenin git-gide Çin kontrolüne girdiği bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Şöyle ki, ÇKP yönetiminin Kırgızistan ile yaptığı ve artarak devam ettirdiği "güvenlik işbirlikleri" Rusya başta olmak üzere bölge ülkelerini tedirgin edecek boyuta ulaşmıştır.

Ekonomik ve siyasi işbirliklerinin yakın zamanda askeri alana da yansması analistler tarafından kaçınılmaz görülmektedir.

Artık bütün dünya, hegemon güç olma sevdasındaki ÇKP yönetimin yatırımlarını sadece ticari ve ekonomik kaygılar ile yapmadığını çok iyi bilmektedir. Çin'in, ekonomisi berbat, kaynakları sınırlı, yeraltı ve yerüstü madenleri bakımından çok çok zayıf olan bir ülkede, devasa diyebileceğimiz yatırımlar yapmasının sebepleri incelendiğinde göze ilk çarpan ilk husus bölgenin jeopolitik konumu olacaktır[2]. Kurulduğu günden bugüne Kırgızistan'da iktidara gelen cumhurbaşkanlarının hemen hemen tamamı Çin ile iyi ilişkiler geliştirilmesinin taraftarı olmuştur.

Muhtemelen Çin'in Kırgızistan üzerindeki hegemonik baskısını azaltmak üzere, 2015'te Avrasya Ekonomik Birliği'ne üye yapılmıştır. 2015 yılında Çin-Kırgızistan ticaret hacmi, bir önceki yıla göre yaklaşık bir milyar dolar azalmasına rağmen sonraki beş yılda işin seyri değişmiştir. Avrasya Ekonomik Birliği'nin gümrük engellemelerine takılmak istemeyen ÇKP yönetimi, Kırgızistan'a Avrasya Ekonomik Birliği ülkelerinde Çin mallarının rahatça dolaşıma sokulabilmesi

için Çin'in üretim tesislerinin Kırgızistan'a taşınmasını teklif etmiştir.

ÇKP'nin, Çin ürünlerinin Kırgızistan üzerinden diğer Orta Asya'ya ülkelerine ihraç edilmesindeki ısrarının sebebi Kırgızistan'ın ithalat ve gümrük vergisinin %5 gibi düşük bir seviyede olmasındandır. Kırgızistan tam bu teklifi kabul etmeyi düşündüğü dönemde, 17 Mayıs 2018 tarihinde, Avrasya Ekonomik Birliği ile Çin arasında "Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" imzalanmış, böylece Kırgızistan-Çin ticareti önündeki gümrük sorunları rayına girmiştir. Mayıs 2018 itibarıyla Kırgızistan'da Çin sermayeli şirket ve işletmelerin sayısı 400'ü geçmiştir.

Gidişat Kırgızistan'ın apaçık aleyhine gelişirken Kırgızistan, Avrasya Ekonomik Birliği üyesi olmasına rağmen, ekonomik kalkınmasını sürdürmeyi ve altyapı yatırımlarını finanse etmek üzere ÇKP'in "Bir Kuşakta-Bir Yolma(!)"ya amiyane tabirle balıklama atlamıştır.

Kırgızistan'ın bu hevesli hali üzerine Çin, Kırgızistan'daki yatırımlarına hız vermiştir. Nitekim 2005 yılında Çin'in Kırgızistan'a yaptığı toplam doğrudan yabancı yatırım sadece 45 milyon dolar seviyesindeyken; bu rakam 2015'in başında 984 milyon dolara yükselmiştir. 2016 itibarıyla Çin'in 10'dan fazla ortak yatırım anlaşmasının hayata geçi-

rilmesi için Kırgızistan'a verdiği toplam kredi miktarı 1,8 milyar dolara ve sağladığı hibe miktarı da 274,4 milyon dolara ulaşmıştır[3].

İş seyri bu kadarla sınırlı olsa neyse diyebileceğiniz durumlara haftaya devam edeceğiz.

Geçen haftaki yazımızda Türk Dünyası'nın en zayıf ve en coğrafi olarak küçük bağımsız ülkesi durumundaki Kırgızistan üzerinde Çin siyasetinin nasıl sinsice işletildiğine değinmiş ve konuyu birkaç yazı dizisi şeklinde ele almaya devam edeceğimizi ifade etmiştik.

Bugünkü yazımızda Çin'in Kırgızistan'da amacına ulaşmak üzere uygulamaya koyduğu proje bazlı siyasetinin ince ayrıntıları üzerinde duracağız ve gelecek birkaç yazımızda da konuyu değerlendirmeye devam edeceğiz.

Bilindiği üzere Sovyetlerin 1991'de dağılması üzerine ortaya çıkan Bağımsız Türk devletlerinden biri olan Kırgızistan'a Çin, kapı komşusu olmasının sağladığı avantajla ilk başlarda emlak ve sanayi sektörlerine yatırım yaparak girmiştir. 2005 yılından sonra ise Kırgızistan'ın altyapı ve enerji sektörüne öncelik vermeye başlayan Çin, ülkenin temel ulaştırma, enerji ve teknoloji altyapısını yapan bir ülke konumuna gelmiştir.

Hala tartışılan ve birçok eleştiri alan ama üç ülke (Çin, Kırgızistan, Özbekistan) lideri

tarafından yapılması planlanan “Çin-Kırgızistan-Özbekistan Demir Yolu” ile ilk aşamasının inşası için Çin Exim Bank’ın 400 milyon dolar kredi temininde bulunduğu “Kuzey-Güney Karayolu” projeleri, Çin’in Kırgızistan’daki en kapsamlı ve en iddialı iki projesi olmuştur.

Çin’in modernize edilmesi amacıyla 386 milyon dolar harcandığı “Bişkek Elektrik Santrali” ve 1,4 milyar dolar yatırım yaptığı “Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı D Akımı”nın Kırgızistan’dan geçen 215 km’lik kısmı Çin’in Kırgızistan’daki en önemli iki enerji projesidir.

Bu devasa projelere ilaveten Huawei ve China Telecom gibi Çin teknoloji şirketleri, Kırgızistan’ın, Kuşak-Yol Girişimi’nin “dijital merkezi” olma hedefi doğrultusunda “Taza Koom/Akıllı Şehir” inovasyon programına da ortak olmuştur.

Hemen aklınıza “ne güzel işte, Kırgızistan’ın altyapı ve ulaşım eksiklikleri Çin tarafından sağlanan finansmanlarla tamamlanıyor” düşüncesi gelmesin, çünkü işin geldiği nokta bu kadar iyimser olmayı kabul edemeyecek kadar girift bir hal almış.

Şöyle ki;
Huawei ve China Telecom gibi Çin’in dev teknoloji firmalarının inovasyon programına ortak olmasındaki amacı iyi niyetle yorumlayacaklara sözümüz; iki ülke arasındaki anlaşmalar çerçevesinde Kırgızistan’ın Bişkek ve Oş şehirlerinde kurulması planlanan “akıllı şehirler” üzerinden Çin iletişim ve istihbarat paylaşımı için bir ağ oluşturmayı planlaması olacaktır.

Bunun ne anlama geldiğini veya gelebileceğini varın siz düşünün. Doğu Türkistan’da insanları yüz tanıma sistemleriyle donatılmış kameralarla takip eden Çin’in aynı sistemi Kırgızistan’da kurmaya çalıştığını artık sağır sultanlar bile duymuş durumda.

Çin bununla da yetinse iyi diyebileceğimiz bir proje de toplam maliyetinin 7 milyar dolar civarında olacağı tahmin edilen “Çin - Kırgızistan - Özbekistan Demiryolu” projesidir. Gerçekleşmesi durumunda bu proje Kırgızistan’da Çin sermayeli yapılması planlanan en büyük yatırım projesi özelliği taşımaktadır.

İşin tartışmalı kısmı da burada başlamaktadır. Zikredilen 7 milyar dolarlık tahmini bütçe, Kırgızistan'ın 2017 yılı GSYH'sinin %97'sine eşdeğerdir ve dolayısıyla Bişkek yönetiminin projeyi tek başına finanse etmesi mümkün görünmemektedir. Daha da sıkıntılı olanı ise Kırgızistan'ın muhtemelen projenin hayata geçirilmesi için, Çin'den borç alacak olmasında yatmaktadır.

Pekin ise Kırgızistan'ın doğal kaynaklarından yararlanma hakkını kendisine vermesi durumunda kredi vermeye hazır olduğunu zaman kaybetmeden açıklamış ama bununla da yetinmemiştir. Kırgızistan ise bu teklife sıcak bakarak, Çin'in teklifini proje maliyetlerini geri ödemek üzere kendi doğal kaynaklarının bir kısmını Çinli şirketlerin kullanımına açacağını beyan etmiştir.

Çin'in zikredilen projenin hayata geçirilmesi konusunda ısrarcı olduğu görülmektedir. Bu ısrarın arkasında yatan neden ise projenin Kırgızistan ve Özbekistan'ın doğal kaynaklarına erişimini kolaylaştıracak bir güzergah ortaya çıkaracağına olan beklentiden kaynaklanmaktadır.

Lakin proje ile ilgili ciddi eleştiriler yapılmaktadır.

Söyle ki;

Bahse konu proje, Üç devletin hükümetleri tarafından onaylanmış ve başlatılması kararlaştırılmışsa da Kırgız uzmanlar tarafından hala tartışılmakta ve eleştirilmeye devam etmektedir.

Mezkur projeye dair en büyük eleştiri proje planının Çin'de çizilen ilk versiyonunda hattın yerleşim yerlerinden önemli bir mesafede uzak, buna mukabil değerli maden yataklarının çok yakınından geçecek bir şekilde tasarlanmış olmasınadır.

Kırgız finans analizcilerine göre, Çin-Kırgızistan-Özbekistan demir yolu, en iyimser ihtimalle 2056'dan sonra Kırgızistan ekonomisine bir katkı sağlayabilecektir. Parayı toprağa gömmek olarak değerlendirilen projenin bu yönüyle gereksiz olduğu savunulmaktadır.

Proje ile ilgili bir diğer tartışmalı husus da projede kullanılacak ray genişliğiyle ilgilidir. Proje Kırgızistan'da cari olan değil, Çin'in ray genişliğine uyarlanarak planlanmıştır. Bu durum aslında projenin Kırgız topraklarından geçen kısmında Çin'de kullanılan ray genişliğine uygun olan bir sistemin kullanılması dolayısıyla gündelik hayata faydalı olmayacağı anlamı taşımaktadır.

Bununla da bitse iyi diyeceğimiz bir husus da şudur;

Yol çizilen proje taslağına göre dağlık bölgelerden geçmekte, bu durum inşaat ve ulaşımın misliyle pahalıya mal olacağı anlamına gelmektedir.

Peki, bunca olumsuzluğa ve eleştiriye hatta Çin ile bölgeyi birbirine bağlayan birkaç demir ve kara yolu aktif olarak kullanılıyor olmasına rağmen Çin'in, (Kırgız yöneticilerini hiç zikretmiyorum bile, ümid ederim Kırgızistan'ın seçilen yeni Cumhurbaşkanı eski yöneticileri aratmaz), projedeki ısrarını neye yormak gerekmektedir?

Aslında bu ısrar bile Çin'in ilişki kurduğu ülkeleri nasıl borç tuzağına düşürdüğünü, nasıl hammadde ve enerji kaynaklarını öncelikle projeler yaptığını, ekonomilerini borç stokları yüzünden çeviremeyecek duruma getirdiği ülkelerin ya madenlerine ya da stratejik alanlarına çöktüğünü anlamak adına tam bir "pilot ülke" pozisyonundaki Kırgızistan'ı daha yakından takip etmek ve ondan dersler çıkartarak, Çin ile ilişkilerin yol haritasını belirlemek gerekmektedir[4].

Geçen iki yazımızda Kırgızistan-Çin ilişkilerine değinmiş ve Kırgızistan'daki Çin yayılmacılığına dair siz değerli okurlarımızla bazı bilgiler paylaşmıştık. Bu yazımızda da yine Çin-Kırgız ilişkilerine değinmeye devam edeceğiz.

Ülkemiz kamuoyunda çok yer almasa da Kırgızistan'da 2018 yılı Aralık ayında, merkezine Çin'e karşı tepkiyi alan, bununla birlikte ülkedeki işsizliğe karşı da bir tepki olduğu anlaşılan "40 Çoro (40 Batır)" adlı bir sivil toplum hareketi yaşanmıştı.

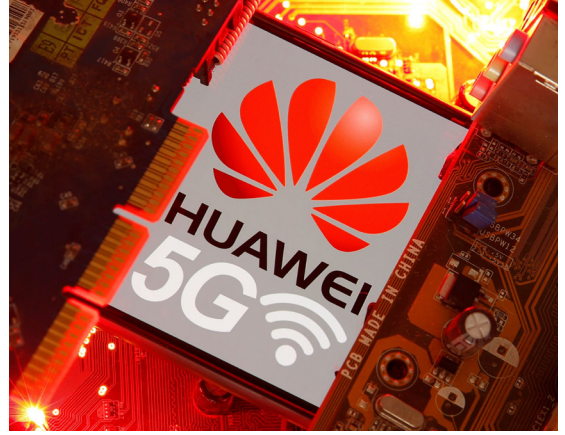
Protestoya katılan Kırgız halkı Bişkek'teki Çin büyükelçiliği, Çin şirketlerinin ofisleri ve Hükümet binası önünde günlerce slogan atmış, sebep olarak da Kırgızistan'daki işçi, öğrenci ve tüccar gibi Çinlilerin gayr-i ahlaki davranışları ile fesadın yaygınlaşmasını göstermişlerdi.

Bununla beraber protestoya katılanlar, ülkedeki işsizlik ve yoksulluğun dayanılmaz boyutlara ulaştığı bir dönemde onbinlerce Çinli'nin ülkenin inşaat ve sanayi tesisleri ile tarım arazilerinde çalışmasına müsaade edilmesine de tepki göstermişti.

Protestocular bu hususlar yanında 2019 yılında inşaatına başlanması planlanan "Türkmenistan-Çin gaz boru hattı projesi anlaşması"nın olumsuz şartlar içerdiğine dair kamuoyunda dolaşan bilgilerden hareketle tepkilerini bu yönde de göstermişlerdi.

"Türkmenistan-Çin gaz boru hattı projesi"ne dair iddialara göre, anlaşma gereğince boru hattının Kırgızistan üzerinden geçecek kısmında hattın geçtiği güzergahın 150'şer metre sağ ve sol tarafı "güvenlik bölgesi" yapılacak ve bu bölgeler Çin güvenlik güçleri tarafından korunacaktı.

Böyle bir şeyanın gerçek olması durumunda insanın aklına binbir türlü senaryo gelmiyor değil. Bu durum en başta bir başka ülkeye

asker konuşlandırmak olarak ifade edilebilir ki, bunun uluslararası hukukta şartları bellidir. Bu anlamda Çin'in bölgeye asker yerleşirmesinin altyapısını nasıl oluşturacağı ise bir muamma ve kanaatimizce yakinen takip edilmeli.

Yine kanaatimizce Çin, şayet güvenlik amaçlı bu asker yerleştirme işini Kırgızistan'da gerçekleştirebilirse, bunu yakın gelecekte Kuşak-Yol Girişim'in geçtiği her ülkede yapma ihtimali veya en azından Çin'in böyle bir teklifte bulunma ihtimali çok yüksek görünecektir.

Protestocular ayrıca Doğu Türkistan'da 2016 sonrası dönemde Çin Komünist Partisi'nin gayr-i insani uygulamalarla meşhur olan sözde "eğitim kamplarına" sorgusuz sualsiz tıkkılan Kırgızların muhatap olduğu ağır insan hakları ihlallerine de tepki göstermişti.

Zaten son on yılda hızla gelişen Çin-Kırgız sınır ticaretinde Çinlilerin etkisinin artması Kırgız halkı arasında Çin karşıtlığını her geçen gün arttırmaktadır. 2012 yılında açıklanan en son rakamlara göre Kırgızistan'da 90 bin Çinli yasadışı olarak bulunmuştu. Yine resmi rakamlara göre Kırgızistan'a her yıl ortalama 10 bin Çinli giriş yapmaktadır.

Kırgızistan'da resmi görevliler bile son dönemlerde ülkede yasadışı olarak bulunan Çinlilerin "ulusal güvenliğe tehdit oluşturdu-

ğu” kanaatlerini dillendirmeye başlamıştır.

2015 verilerine göre Kırgızistan’da kayıtlı çalışan yabancıların %80’inin Çin vatandaşı olduğu göz önüne alınırsa, Çin’in Kırgızistan’da nasıl bir etkiye sahip olduğu veya gelecekte Kırgızistan’ın nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya kalacağına dair bir kanaat oluşturmak mümkündür.

Anlaşılan Kırgızistan’da zikredilen bu dönemde üst yönetim Çin ile ilişkiler geliştirmekten çekinmezken aynı durumu halk için söylemek mümkün görünmemektedir. Durum halk nezdinde, bugünlerde de değişmiş benzemiyor.

Çin ile Kırgızistan arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi, planlanan projelerin ülkeyi nasıl uçurumun kenarına sürüklediği ve buna mukabil günün sonunda sadece Çin’in kazançlı çıktığı durumlar bundan sonra da daha çok konulacağına benziyor.

Kırgızistan’da Çin’in yaptığı veya yapılmasına destek verdiği her proje, ülkeyi finansal açıdan Çin’e daha da bağımlı hale getirmekte, dahası yakın gelecekte ülkenin egemenliğini ve bağımsız karar alma kabiliyetine bile etki edeceğini söylemek mümkün.

Şöyle ki;

Kırgızistan’ın Çin’e borcu, Şubat 2018 itibarıyla, Kırgızistan’ın toplam dış borcunun % 65,5’üne teka-bül eden, 1,8 milyar dolara ulaşmış. Bununla birlikte Kırgızistan, Kuşak-Yol Girişimi üzerinden de toplamda 4,5 milyar dolar Çin’den borç almış durumda.

Uluslararası finans kuruluşları, Kırgızistan’ı “aşırı borçlanma tehlikesi altındaki dünyadaki sekiz ülkeden biri” olarak değerlendirmekte. Bu duruma sebep ise kesinlikle Çin ile Kuşak-Yol Girişimi bağlamında girişilen yatırım bazlı projeler, Çin’e bağımlı ekonomik sistem ve ülke pazarının Çinliler vasıtasıyla neredeyse ele geçirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Tedbir alınmadığı takdirde önümüzde 5-10 yıllık süreç Kırgızistan’ı çok daha zor durumlara düşürecektir. Ülke ekonomisinin durumunun aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere her geçen yıl açık vermesi, durumun vahametini anlamak adına yeteri olacaktır kanaatindeyim..

[1] Yavuz Kerimoğlu “Çin’in Orta Asya Politikaları”, https://insamer.com/tr/cinin-orta-asya-politikaları_1942.html/25.12.2020.

[2] Ümit Alperen, “Bir Kuşak Bir Yol” Girişimi ve Çin’in Orta Asya Politikası”, *Bilge Strateji*, C.10/19, (Güz 2018), s.34.

[3] Otabek Omonkulov, “Kuşak ve Yol Projesi bağlamında Çin-Orta Asya İlişkileri”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, C.4/S.1, (Mayıs 2020), s.70 vd.

[4] Konu ile alakalı geniş bilgi için Otabek Omonkulov’un Mayıs 2020 tarihinden *Bölgesel Araştırmalar Dergisi’nin*, 4. cilt, 1. sayısının 45 ila 115. sayfalarında yer alan, “Kuşak ve Yol Projesi bağlamında Çin-Orta Asya İlişkileri” başlıklı yazısına bakılabilir.

TANRI DAĞLARININ ARDINDAN YÜKSELEN ENDİŞE...

Prof. Dr. Kürşad Zorlu

Tanrı Dağları tarihte kadim Türkistan coğrafyasını adeta ikiye ayıran ve bugünkü Doğu Türkistan ile onun batısı arasındaki sıradağlardır. Ve günümüzde dünyanın farklı bölgelerinde birbirleriyle rekabet eden hatta çatışan ülkelerin bile ortaklaşmakta oldukları bir mesele vardır. O da işte Tanrı Dağlarının ardındaki Çin'in yeni yüzyıl stratejisidir... Bu algıyı pekiştiren siyasetine bakıldığında, Çin'in tarihsel ve siyasal kimliğinin yanı sıra üretim, tedarik ve finans araçlarıyla ülkeler bazında bir tür asimetrik bağımlılık hali meydana getirdiği söylenebilir. Bu aslında "Güç Geçişi Yaklaşımına" (power transition theory) dayandırılabilir. Tıpkı Hungtinton'un Medeniyetler Çatışmasına benzer şekilde bir bölgede siyasal-ekonomik güç konumlanmasından memnun olmayan bir başka yükselen

güç, ya bölgedeki diğer güçler gibi eşit konum istemekte ya da bunun için mevcut dengeleri tümüyle değiştirecek araçları devreye sokmaktadır. Haliyle böyle bir süreç sert güç unsurlarının kullanımına kadar gidebilmektedir.

Önümüzdeki 5 yıllık dönemde Çin'in "Yeni İpek Yolu" veya "Kuşak-Yol Projesi" ile sunduğu bir takım avantajların yanı sıra ülkeleri bir tür güç geçişine/konumlanmasına taşıyacağı söylemek zor olmayacaktır. Örneğin Harvard Business Review verilerine göre Çin devleti dünyadaki 150 ülkede 1.5 trilyon dolarlık kredi/borç sağlamış durumdadır.

Bakın Orta Asya ülkelerindeki sosyal, ekonomik ve politik atmosferi ölçen Orta Asya Barometresinin (OAB) 2020 analizinde buradaki ülkelerin Çin hakkındaki değerlendirmeleri ölçülmüş. OAB Orta Asya Bölgesinde nispeten bağımsız anketler yapan bir araştırma kuruluşu. Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dan 1500'er kişi ile yapılan anket çalışmasında gerçekten çok önemli bulduğum tespitler ortaya konulmuş.

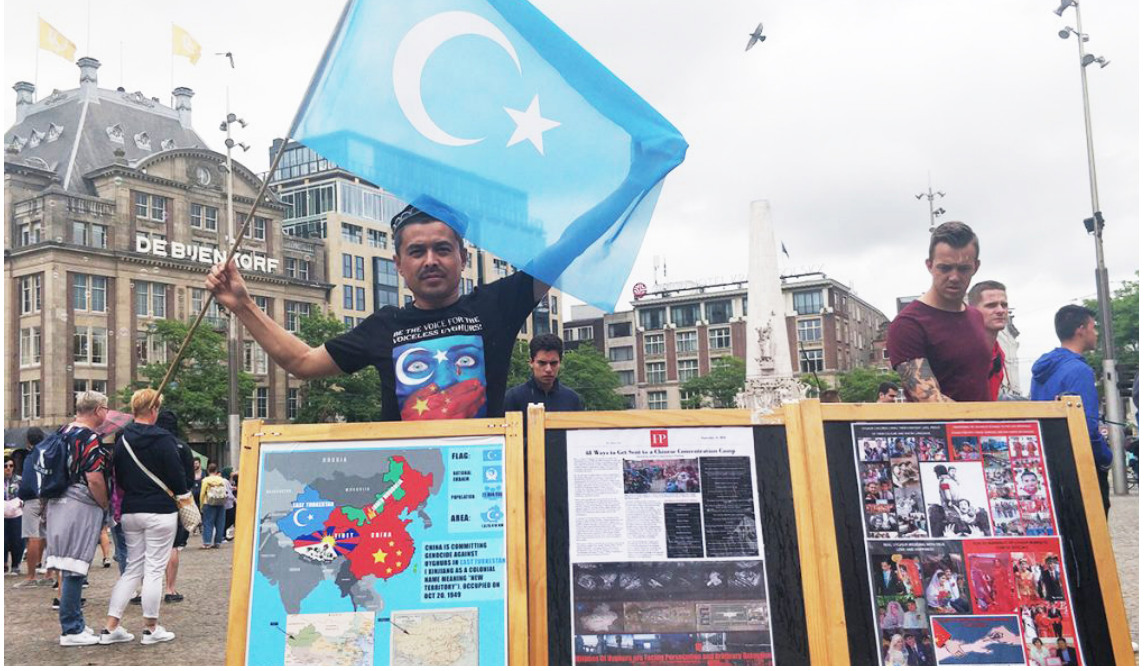
Çin'in bu ülkelere ciddi yatırımları var. Dış ticarete Çin ya ilk sırada ya da ikinci. İthalatta bağımlılık daha da artıyor. Bununla birlikte Çin çoğunlukla kalkınma başlığı altında söz konusu ülkelere krediler veriyor. Bölge insanıyla bire bir konuştuğumda da gözlemlemiştim ki; en çok endişe duyulan konular, Çin'in toprak ve gayrimenkul satın alması, yerelde evlilikler yaparak hayatın içine entegre olmasıydı...OAB'in araştırmasında vatandaşların bu endişelerle de cevap verdiği söylenebilir.

Buna göre Çin'in enerji ve altyapı yatırımlarını güçlü bir şekilde desteklediğini ifade edenlerin oranı Kazakistan'da %7, Kırgızistan'da %9, Özbekistan'da ise bu oran %48 düzeyinde. Ancak Çin-Özbekistan ilişkilerinin diğerlerine göre farklı bağlamları var. Diğer iki ülkeye göre Çin yatırımları ve ekonomisine açıklık 2016'da sonra yeni cumhurbaşkanı döneminde hızlanmış. Bir de Özbekistan'ın Çin'e doğrudan coğrafi sınırı yok. Buna rağmen Çin'e olan güven 2019'da %65'ten %48'e gerilemiş. Şiddetle karşıyım diyenler de %2'den, 2020'de %10'a yükselmiş. Daha bir yıllık değişimde bile şüpheler artmış gözüküyor. Özellikle Çinli şirketlerin ister bir borç karşılığı isterse doğrudan toprak satın almaları başlı başına bir endişe kaynağı. Araştırmada bu da sorulmuş ve Kazakların %75'i, Kırgızların %72'si, Özbeklerin de %53'ü (geçen yıl %30'du) bundan endişe duyuyor.

Çin'in kalkınma projeleri sebebiyle ülkelerinin borçlanmasından endişe duyanların oranı ise Kazakistan'da %39, Kırgızistan'da %51, Özbekistan'da %25...Özbekistan'da yine 1 yıllık dönemdeki olumsuz algı değişimi %7'den %25'e yükselmiş...

Bu oranların önümüzdeki yıllarda da yükselmesi muhtemeldir. Çünkü Çin'in bölgeye yönelik yatırım ve toprak satın alma çabaları devam ederken bir yandan da borçlanma (özellikle Kırgızistan) artacaktır. Türkiye ve Türk Dünyası açısından önemli olan ise Çin'in meydana getireceği avantajları öne çıkaran ilişkileri artırmak, buna karşın bağımlılığı azaltacak bir enerji/ulaşım hattı birlikteliği oluşturmaktır.

AİLE BİREYLERİ ORTADAN KAYBOLAN UYGUR TÜRKÜNDEN ÇİN'E AÇIK MEKTUP

Türkiye ve dünyada birçok Doğu Türkistanlı, Çin'in yurt dışı temsilcilikleri önünde eylem yapıyor. Doğu Türkistanlılar, yıllardır haber alamadıkları aileleri hakkında Çin hükümetinden bilgi talep ediyor. Doğu Türkistan'da Çin'in soykırımı varan insan hakları ihlallerini Avrupa'nın ortasındaki Amsterdam'da tek başına duyuran Uygur Türkü Abdurehim Gheni, bu kez aile üyeleri hakkında Çin hükümetine açık mektup yazdı. Uygur aktivist Geni, "Aile bireylerimden 19 kişinin ortadan kaybolması Çin'in Uygurlara karşı uyguladığı soykırımın canlı kanıtıdır." ifadelerini kullandı.

Uygur Türkü aktivist Abdurehim Gheni, Hollanda'nın Amsterdam kentindeki Dam Meydanı'nda iki seneyi aşkındır Doğu Türkistan'daki sistematik baskı ve asimilasyon politikalarına ve yaşanan insan hakları ihlallerine karşı protesto gösterisi yapıyor. Doğu Türkistan'daki ailesinden yıllardır haber ala-

mayan Geni, son çareyi Çin'in Amsterdam Başkonsolosluğuna başvurmakta bulmuştu. Çin diplomatlarının şikayeti sonrası eylem yaptığı başkonsolosluk binasından kovularak gözaltına alınmıştı. Olayın anlaşılmasıyla salıverilen Uygur aktivist, ailesi hakkında bilgi talep etmeye ve tek başına Amsterdam'da aile nöbeti tutmaya devam ediyor. Çin hükümetine açık mektup yazan Doğu Türkistanlı toplama kampı kamp mağduru, aile üyeleri hakkındaki taleplerini QHA ile paylaştı.

"ÇİN HÜKUMETİ, AİLE BİREYLERİM NEREDE?"

İşte Doğu Türkistanlı Abdurehim Gheni'nin mektubu:

"Adım Abdurehim Gheni, eşim ve 3 çocuğumla beraber Hollanda'da yaşıyoruz. 23 Mayıs 2017 tarihi itibarıyla Doğu Türkistan'da yaşayan aile bireylerimden 19 kişi ile irtibat kuramıyorum. Onların hayatta olup

olmadıkları, toplama kampında veya hapiste olup olmadıkları hakkında hiçbir bilgin yok.

Aile bireylerim hakkında diplomatik kanallar aracılığı ile bilgi alabilmek için Hollanda Kralı, Başbakanı ve Dışişleri Bakanlığı'na yazı gönderdim. Onlar adıma Çin Büyükelçiliği ile irtibata geçmiş, aile bireylerimin kimlikleri hakkında daha fazla ve ayrıntılı bilgi istediler, elimde olan tüm bilgileri paylaşma rağmen Çinli yetkililerden henüz bir geri dönüş yapılmamıştır.

24 Eylül 2020 tarihinde teslim aldığım Çinli otoritelerin Hollanda Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile tarafıma göndermiş olduğu mektupta, aile bireylerimden 5 kişinin ayrı ayrı olarak 3 yıldan 16 yıla kadar hapis cezasına çarptırıldığını, diğer akrabalarımın ise 'özgürce yaşamakta' olduğu belirtilmişti.

Kardeşim Abdükerim aracılığı ile diğer akrabalarımın konuşmaya çalıştım, ancak buna muvaffak olmadım. Çinli yetkililerin diğer 14 akrabamın iyi ve özgür olduğu hakkında söylediklerine inanmıyorum. Eğer onlar özgür iseler Çinli otoriteler niçin onların benimle telefon görüşmesi yapmasına izin vermiyorlar? Acı olanı ise akrabalarımın başına gelenler ve benim durumum olağandışı bir örnek olmayıp aksine Doğu Türkistan'daki Uygurlar başta olmak üzere Kazak, Kırgız vb. ailelerin başına gelen sıradan bir olaydır.

Ey Çin hükümeti, sana sorarım, benim aile bireylerimden 19 kişi şu an nerede? Aile bireylerimin ortadan kaybolması, milyonlarca Uygur'un Çin soykırımına maruz kaldığının canlı kanıtıdır."

HER HAFTA DAM MEYDANI'NDA DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİNİ DUYURMAYA ÇALIŞIYOR

2018 yılından bu yana Çin'in Doğu Türkistan'daki ağır hak ihlallerine tepki göstermek için Amsterdam Dam Meydanı'nda gösteri yapan Uygur Türkü Abdurehim Ghenni, turistlerin sıklıkla uğradığı Dam Meydanı'nda her hafta sonu yaptığı gösteride, bölgede yaşananları anlatan pankartlarla Uygur Türklerine yönelik insan hakları ihlallerine dikkati çekmeye çalışıyor.

Ayrıca Doğu Türkistan'daki baskı ve asimilasyon politikalarını anlatan Ghenni, konuyla ilgili turistlere ve meydandan geçen kişilere bildiri dağıtıyor. Ghenni, Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları Alt Komitesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu için hazırladığı şikayet dilekçesine de imza topluyor. Şu ana kadar yüz binlerce imza toplayan Uygur aktivist, dilekçeleri gerekli mercilere iletiyor.

Ömer Cihad Kaya

ÇİN, UYGUR DİLİ EĞİTİMİNİ “ANAYASAYA AYKIRI” OLARAK NİTELENDİRDİ

Çin Ulusal Halk Kongresi Yasama Komitesi, etnik bölgelerin kendi dillerinde Öğrenim görmesinin Çin’in “anayasal ihlali” olduğunu ilan etti.

Çin yasama organı, Temmuz 2017’de Doğu Türkistan’daki Xinjiang Eğitim Bakanlığınca bölgedeki her derece okullarda Uygur dilini yasaklayan bir genelge yayınladıktan bugüne kadar yasağı ilk kez resmi olarak duyurdu. O Dönemki İnsan Hakları Örgütleri ve Doğu Türkistan diasporası Çin eğitim kurumunun almış olduğu kararı Çin komünist partisinin Doğu Türkistan’da sürdürdüğü “soykırımın” bir parçası olarak tepki göstermişti.

Çin’in Güney Astana gazetesine göre, Çin Ulusal Halk Kongresi Yasama Komitesi direktörü Shen Chunyao, 13. Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesininin 26. oturumunda 2020 çalışma programları için açıklamalarda bulunurken Çin’in bazı yerel yasa ve yönetmelikleri, her derece okulların ana-

yasaya aykırı olan etnik gurupların kendi dillerinde öğrenim görmesi durumuna son verilmesinin yanı sıra Ulusal dil “Mandarin Çin’e” zorunluluğu getiren düzenlemenin ilgili makamlar tarafından değiştirileceğini açıkladığı bildirildi.

Çinli yetkiliye göre söz konusu yerel yönetmelikler Anayasa’nın “devletin ortak dili ve ortak dil yasasını teşvik edeceğini” belirten 19. maddesini ihlal ediyor.

Gözlemciler, Çin’in Uygur Türkçesini üç yıldır yasakladığını vurgulayarak yeni değişikliklerle Çin komünist rejiminin Doğu Türkistan’daki Soykırım politikasını meşrulaştırmaya çalıştığını, böylece etnik guruplara karşı yapılan asimilasyonun artık bir yasal dayanağının oluşturulduğunu kaydetti.

“8,5 MİLYON İNSAN TOPLAMA KAMPLARINDA”

Çin'in korkunç işkencelerine, soykırım politikasına maruz kalan Doğu Türkistanlı Müslümanların yaşadığı zulüm Saadet Partisi İstanbul İl Başkanlığı'nda masaya yatırıldı.

Saadet Partisi İstanbul İl Başkanlığı'nda düzenlenen çalışmaya Saadet Partisi dış ilişkilerden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Kaya, Saadet Partisi İstanbul İl Başkanı Ömer Faruk Yazıcı ve 15'e yakın Doğu Türkistanlı sivil toplum kuruluşu katıldı. Uluslararası Doğu Türkistan Teşkilatlar Birliği Başkanı Hidayet Oğuzhan, 8 buçuk milyon insanın toplama kamplarında olduğunu söyledi.

Saadet Partisi, Çin'in baskı ve soykırım politikasıyla zulmettiği Doğu Türkistan'daki problemleri görüşmek ve çözüm yolu araştırmak için çalıştay düzenledi. Saadet Partisi İstanbul İl Başkanlığı'nda düzenlenen çalışmaya Saadet Partisi dış ilişkilerden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Kaya, Saadet Partisi İstanbul İl Başkanı Ömer Faruk Yazıcı, Saadet Partisi İstanbul'un dış ilişkilerden sorumlu İl Başkan Yardımcısı Ömer Yıldızhan ile birlikte 15'e yakın Doğu Türkistanlı sivil toplum kuruluşu katıldı.

“ÇÖZÜM YOLU SUNACAĞIZ”

Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Kaya da “Saadet Partisi olarak Doğu Türkistan'daki zulümü araştırmak ve çözüm yolu sunmak için bugün bir araya geldik. Doğu Türkistanlı sivil toplum kuruluşlarımızın başkanları ile bölgedeki durumu değerlendireceğiz. Saadet Partisi olarak Doğu Türkistan davasını önemsiyor ve hassasiyet gösteriyoruz. 2009 yılındaki büyük katliamın ardından miting düzenlemiştik, harekete geçmiştik. Doğu Türkistan'daki zulümü ortadan kaldırmak için bugün çalıştay düzenliyoruz, rapor hazırlayacağız ve bir çözüm yolu sunacağız” diye konuştu.

BUNUN DA ADI İSLAM BİRLİĞİ'DİR

Saadet Partisi İstanbul İl Başkanı Ömer Faruk Yazıcı, “Doğu Türkistan'daki yaşananları Çin yaklaşımından değerlendirdiğimiz zaman üzücü bir durum var. Dünya açısından baktığımız zaman da dünyanın bu duruma sessiz kalması oldukça üzücü ve sıkıntılı bir durum. Saadet Partisi, dünyanın neresinde olursa olsun zulüm gören birinin derdini kendi yaşamış gibi dertlenir. Biz bu anla-

yılla Doğu Türkistan meselesini gündemde tutmaya çalışıyoruz. Fakat bu meselenin temelindeki çözüm İslam dünyasının bir araya gelmesidir. Bunun da adı İslam Birliği'dir" ifadelerini kullandı.

3 MİLYON DOĞU TÜRKİSTANLI Dİ- ASPORAMIZ VAR

Oğuzhan, "3 milyon Doğu Türkistanlı diasporamız var. Bu insanların Doğu Türkistan'daki akrabaları ile ilişkileri tamamen kopmuş durumda. 2009 yılında Türkiye'de 300 bin nüfusumuz olduğu söylenmişti. TBMM Başkanı Mustafa Şentop ile buradakilere vatandaşlık verilmesini görüştük. Öte yandan 35 milyon nüfusumuz olduğunu düşünüyoruz. Bu nüfus tamamıyla Çin soykırımına uğruyor. Daha önce sistematik ve asimile politikasıyla devam eden soykırım, 4 senedir kapsamlı ve ağır bir şekilde ilerliyor. Bunun en büyük örneği de toplama kamplarıdır. 8 buçuk milyon insan toplama kamplarında bulunuyor" diye konuştu.

"İSLAM DİNİ YAŞANAMIYOR"

"Kamplarda insanları asimile etmeye çalışıyorlar" diyen Oğuzhan, "Çin, toplama kamplarında Müslümanları mankurtlaştırmaya çalışıyor. Dini hassasiyetlerini ortadan kaldırmaya çalışıyor. Çin yemekleri yediyor, Çin geleneklerini öğretiyor. Diğer işkenceleri hepimiz biliyoruz. İnsanın izzetine, na-

musuna işkence ediyorlar. İnsanlar evlerinde de özgür değil. Doğu Türkistan'da İslam dini yaşanmıyor. Seccade, Kur'an-ı Kerim her şey yasak. Annelerimiz başlarını açmamak için dışarı çıkmıyorlar. Çocuklarımız anaokulundayken ailelerden koparılıyor, Çince öğretiliyor. Aileler Çince öğrenmezse çocuklarıyla konuşmıyorlar. Bizim içimizde de önceden dini hassasiyeti olmayan vatandaşlarımız vardı ama hiçbiri domuz eti yemezdi. Şimdi Doğu Türkistan'da zorla domuz eti yediriliyor" ifadelerini kullandı.

"SAADET PARTİSİ'NE TEŞEKKÜR EDERİZ"

Uluslararası Doğu Türkistan Teşkilatlar Birliği Başkanı Hidayet Oğuzhan, "Bu hassas meselede bizi dinleyen, çözüm arayışında olan Saadet Partisi'ne teşekkür ederiz. Ben Milli Görüş camiasını küçük yaşlarda Pakistan'da eğitim görürken tanıdım. Hassasiyetlerinize şahidiz. 2009'daki Urumçi Katliamındaki hassasiyetinize ve gösterdiğiniz çabaya şahidiz. Bugün de Doğu Türkistan'daki çılgılığı duyuyor, çözüm yolu arıyorsunuz. Doğu Türkistan'ın sıkıntıda olduğunu herkes bilir. İnsanlık tarihinin en kötü vaziyeti Doğu Türkistan'da yaşanıyor. Çinliler, Doğu Türkistan'ın alimlerini, eserlerini yok ediyor. Ama Çin özellikle 4 senedir kapsamlı bir soykırım başlatmış durumda" dedi.

Furkan Erten

ÇİN, “XINJIANG” TERİMİNİ ÇARPITMAYA ÇALIŞTI

17 Ocak'ta Çin Haber Ağı'nın yerel haberler bölümünde Liu Shanshan adlı Çinli bir yazarın kaleme aldığı “Xinjiang yeni bölge demek mi?” Başlıklı bir makalede “Xinjing” teriminin kökeninin tarihini ve tüketimdeki anlamını analiz ediyor.

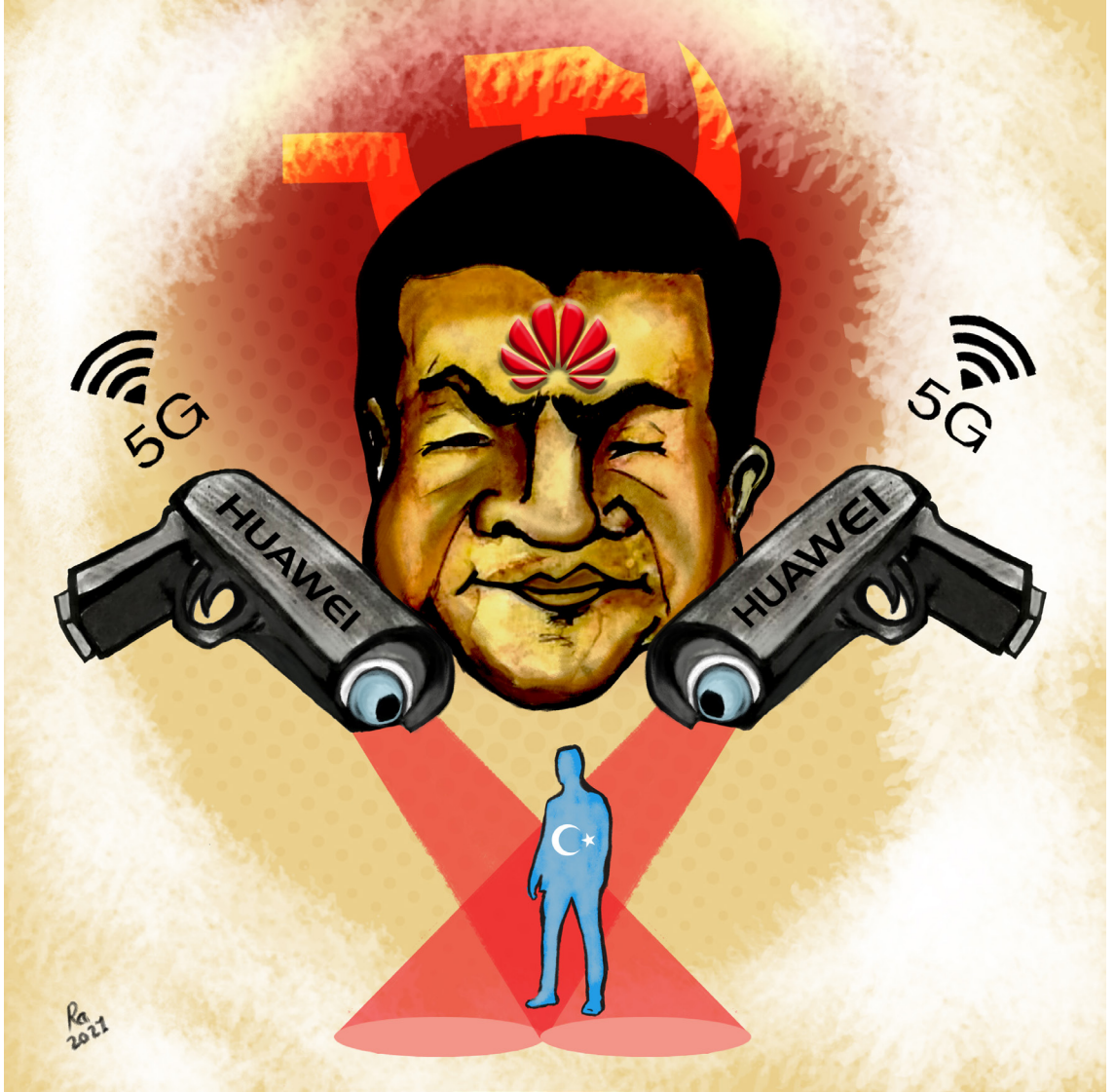
Makale'de “Xinjiang” adının anlamı olarak bilinen “yeni bölge” kelimesinin bir yüzey-sel mana ifade ettiğini, aslında bunun Xinjiang ile Çin arasındaki tarihsel bağı inkar etmek olduğunu ve Xinjiang'ın Çin'e bağlı olmasının kaçınılmaz ve doğal bir şey olduğunu, insanların “Xinjiang” terimini kavramsal olarak yanlış anladığını iddia ediyor.

Yazar, “Xinjiang” adının, Qing hanedanı askeri subayı ZoZongtang'ın 1876-1878'de Kaşigariye devleti Hanı YakuphanBedevlet'i mağlup etmesinden sonra, 1884 yılında “Batı Bölgesi” ne verilen yeni bir isim olduğunu gerekçe gösterirken “Xinjiang” adının, yabancı araştırmacıların ve diğerlerinin anladığı gibi “yeni bölge” manasında değil, “anavatanın yeni geri kazanımı”, yani “eski toprak” anlamına geldiğini savunuyor. Ayrıca Doğu Türkistan'ın Han ve Tang hanedanları döneminden beri Çin'e ait olduğunu ortaya atıyor.

Almanya'da yaşayan Uygur aydınlarından FarhatMohammadi, konuyu değerlendirerek, Ezelden beri Türklerin yaşadığı Toprakları işgal eden Çinlilerin geçmişte “Xinjiang” yani “yeni toprak” adını verdiği tarihi hatayı düzeltmeye ve farklı bir şekilde yorumlamak suratıyla işgal girişimini gizlemeye çalıştığını ifade etti.

Çin, 2016'dan beri Doğu Türkistan'da nazivari toplama kampları kuruyor, Türk yurdunun asıl sahibi olan milyonlarca Uygur, Kazak, Kırgız ve Özbek Türklerine karşı soykırım uygulamakla beraber Türk islam kültür medeniyetini, dilini, tarihini ve örf adedini temelden kaldırmaya yönelik asimilasyon politikası izliyor.

Günümüze kadar sömürgeciliğin sembolü olan (adı üstünde) “yeni toprak” anlamına gelen “Xinjiang” adı üzerinde Çin'in bu denli yanıltıcı ve çarpıtıcı iddialar ortaya atması, Çinlilerin gelecekte Doğu Türkistan'ın esaretten kurtulup Bağımsız olacağı endişesi yaşadığını ve bunun giderek arttığını gösteriyor.

■ Çin merkezli Huawei, Çin'in Doğu Türkistan'daki soykırım suçuna dahil olarak Çin Komünist rejimine Uygur Türklerini fişleyen yüz tanıma teknolojisi sağlıyor.

KAYNAKÇA

<https://adelinasfishta.blogspot.com>

<http://turkistanpress.com>

<http://turkistanpress.com>

<https://t24.com.tr>

<https://www.karar.com>

<http://turkistanpress.com>

<https://www.aa.com.tr>

<http://turkistanpress.com>

<https://www.haberturk.com>

<https://qha.com.tr>

<http://turkistanpress.com>

<https://www.milligazete.com.tr>

<http://turkistanpress.com>

DOĞU TÜRKİSTAN GERÇEĞİ

Doğu Türkistan'da neler oluyor?

Doğu Türkistan'la ilgili haberlerin hangisi gerçek, hangisi gerçek değil?... Dergimiz, güvenilir haber kaynakları ve yaşıyan tanıkların beyanlarıyla, Çin rejiminin insanlığa karşı suçlarını ve bu suçlarını örtbas etmek için servis ettiği gerçeğdışı bilgi ve haberleri ifşa etmeyi, ayrıca günümüzde Doğu Türkistan halkının maruz kaldığı insanlık dışı zulümleri dünya kamuoyuna sunmayı hedefler.

Genel Yayın Yönetmeni **Abdulvaris ABDULHALİK**

Grafik Tasarım **Örkeő**

Editör **Muhammed Ali ATAYURT**
Abdulvaris ABDULHALİK

Karikatür **Radwa ADEL**

Yayın Kurulu **Doğu Türkistan Basın ve Medya Derneđi**

Yayın Türü **Aylık Yayın**

Yazıőma Adresi **Kartaltepe Mah. Geçit Sok. No: 6 Dük 2**
Sefaköy K.çekmece İSTANBUL

info@turkistanmedia.com www.turkistanpress.com www.turkistanmedia.com

+90 212 540 31 15 **+90 553 895 19 33** **+90 541 797 77 00**